

OSCARSPARK

-Alla tiders park

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet, 30hp
Uppsala 2012

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet
EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Nivå: Avancerad A2E
© 2012 Viktor Wäppling, e-post: viktor.wappling@gmail.com
Titel på svenska: *Oscarspark – alla tiders park. Ett gestaltungsarbete i Luleå med fokus på rekreativvärden över hela året.*
Title in English: *Oscarspark. A design proposal in the city of Luleå focusing on recreational values over the year.*
Handledare: Tomas Eriksson, institutionen för stad och land
Examinator: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land
Opponent: Håkan Johnsson, Landskapsarkitekt LAR/MSA
Fotografier om inte annat angivs: © Viktor Wäppling
Nyckelord: *Klimatplanering, Gestaltning, Luleå*
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Sammanfattning

Syfte

Syftet med arbetet är att belysa ämnet klimatplanering och ta fram ett gestaltungsförslag för Oscarsvarv i Luleå. Arbetet bör ses som en inspirationskälla för vidareutveckling av området och hur platsen kan utvecklas till ett högkvalitativt rekreationsområde med vistelsevärden över hela året.

Frågeställning

Hur kan ett strandnära grönområde i centrala Luleå gestaltas för att skapa rekreationsvärden över hela året?

Litteraturstudie

Den första delen behandlar resultatet av en litteraturstudie om klimatplanering och vind. Här presenteras teorier och undersökningar om människors aktiviteter och förhållande till det nodiska klimatet. Den huvudsakliga litteraturen som studerats är skriven av Norman Pressman, Ralph Erskine och Jan Gehl.

Vind är en viktig faktor vid klimatplanering och därför koncentreras en del av litteraturstudien på teorier om vind. Främst har litteratur av Murtiz Glaumann studerats. Här exemplifieras effekten av olika typer av vindskydd och hur man bygger det optimala vindskyddet. Vindstudien behandlar vinden kopplat till vintern och hur olika typer av vindskydd kan gynna planeringen för vintern.

Oscarsvarv

Gestaltungsförslaget behandlar Oscarsvarv som är ett grönområde på 2,5 ha som ligger vid vattnet på den sydvästra delen av centrumhalvön i Luleå. Området har en historia som skeppsvarv och grundlades 1830. Platsen består idag i huvudsak av öppna klippta gräsytor och planterade träd. Genom området löper ett stråk som är en del av ett rekreationsstråk runt centrumhalvön i Luleå. De målgrupper som platsen riktar sig till är dels de boende i området samt de som använder promenadstråket som en transportsträcka.

Gestaltungsförslaget

I gestaltungsförslaget löper ett böljande huvudstråk som transporterar besökarna genom platsen. Området är uppdelat i rumsliga sekvenser av platsens vegetation och fokuserar på upplevelsen av att röra sig genom området. Parken har element som en lekplats, utsiktsplats, småbåtshamn samt varierande platser med en inbjudande vattenkontakt. Tillsammans bygger dessa element upp en stark identitet för platsen. Besökarna som rör sig genom parken inbjuds till en kontakt med vattnet och lockas till att uppehålla sig och utforska platsen vidare.

Lekplatsen har namnet Vindslukaren och dess utformningen bygger på teorierna om hur vind beter sig i förhållande till olika typer av vindskydd. Lekplatsens böljande runda formationer är anpassade efter platsen rådande vindförhållanden. Lekplatsen har ett skulpturalt uttryck med dess svepande vindskydd som avlöser varandra. Den diffusa designen lämnar utrymme för barnen att själva tolka platsens lekvärden och på så sätt blir lekplatsen attraktiv för barn över ett bredare åldersspann. Lekplatsen erbjuder sociala ytor där spontana möten mellan föräldrarna uppmuntras vilket gynnar relationer i grannskapet. Lekplatsen samspelar med parkens formspråk. Dess placering blir som ett nav i parken och bidrar till att det är mycket folk i rörelse. Lekplatsen kan bli den samlingsplats som Oscarsvarv saknar.

Björkbågen är ett rum i parken bestående av planterade björkar i dubbla rader som formar en halvcirkel i samspel med strandskoningen. Avstickande sidospår från huvudstråket löper genom björkarna och avslutas med en trappa ner i vattnet som förstärker vattnets roll i rummet.

Utkiket är en identitetsskapande utsiktsplats och ett viktigt element i parken. Dess utformning fokuserar på upplevelsen av att möta och ta till sig landskapet. Vägen ut mot Utkiket är kantad med planteringar av träd och buskar som delvis skymmer utsikten men också skapar en nyfikenhet för besökarna genom att inte direkt avslöja hela omgivningen.

Gestaltningen av dessa partier handlar om spelet mellan det slutna och öppna rummet. Sidospår från huvudstråket ska väcka ett intresse och inbjuda besökarna att vika av från huvudstråket och röra sig vidare mot ett främmande mål.

Diskussion

Två betydande inspirationskällor för projektet är Sandgrundsparken i Karlstad och Kallbadhuset i Kastrup. Sandgrundsparkens samspel med vattnet och hur den leder fram besökaren till en utkikspost gav mig uppslag till hur man kan arbeta med vattenkontakten på Oscarsvarv. Kallbadhusets skulpturala form i kombination med dess funktion gav inspiration till lekplatsens gestaltning.

Gestaltningen fokuserar på upplevelsen av att röra sig genom platsens rumsliga sekvenser. En insikt är att upplevelsen alltid ligger i betraktarens ögon och kan därför aldrig helt styras av gestaltaren. Att gestalta offentliga miljöer med hög kvalité över hela året var en utmaning i det här projektet. För att lyckas bibehålla platsens värde vintertid krävs det en ytterligare dimension av gestaltningen där aktiviteter har en central roll.

Luleå kommun gav mig fria händer att skissa på ett förutsättningslöst förslag. I brist på tydliga ramar och dessutom utan ett tydligt koncept upplevde jag min arbetsprocess som splittrad.

Jag har insett att jag måste öva på att fokusera mitt idéskapande. Under det här projektet har jag haft svårt att sälla bland alla mina idéer vilket resulterat i en tidsödande arbetsprocess.

Det här arbetet har stärkt mig i min kommande yrkesroll som landskapsarkitekt. Kunskaperna som jag har förvärvat under arbetet kommer vara till stor nytta i mitt yrkesverksamma liv i norra Sverige.

Summary

Purpose

The purpose of this graduation project is to address the subject of climate planning and to design a proposal for Oscarsvarv, a green area in the city of Luleå. This work should be seen as an inspiration for further development of the area and aim at demonstrating how the site can be turned into a high quality recreational area, with visiting value throughout the year.

Resersh question

How can a waterfront green space in central Luleå be portrayed to create recreational values throughout the year?

Literature review

The first part of the report deals with the results of my Literature review on climate planning and wind. Theories and studies on people's activities and its relationship to the Nordic climate is presented in this part. Norman Pressman, Ralph Erskine and Jan Gehl are the main authors studied.

Wind is an important factor for urban planning in northern climates and therefore a great part the Literature review of the focuses on theories of wind. Murtiz Glaumanns book *Vind(1988)* has been of great value when preparing for the creation of an area highly exposed of wind. Glaumann exemplifies the effect of different varieties of shelters and how it is possible to build the optimal wind protection. The book also takes in account the wind associated with winter and how different types of shelters can benefit planning for winter.

Oscarsvarv

The design proposal addresses Oscarsvarv that is a green area of 2.5 ha located in the southwest waterfront of the center of Luleå. The area has a history as a shipyard during the 1830s. The site consists mainly of open trimmed lawns and planted trees. Through the area runs a pathway that is part of a recreational route around the center of Lulea. The target groups that the site is addressed to are both local residents in the area and those who use the pathway as transport through the area.

The design proposal

In the new design proposal a pathway transports visitors through the site. The area is divided into spatial sequences by the site's vegetation and focuses on the experience of moving through the area. The park has elements as a children's play area, observation deck, marina and diverse places with an inviting water contact. Together, these elements make a strong identity for the site. Visitors moving through the park are invited to connect with the water and are attracted to explore the site further.

The playground is named Vindslukaren and its design is based on theories of how the wind behaves in relation to different types of shelters. The undulating circular design of the playground is adapted to the sites weather conditions. The playground has a sculptural expression with sweeping shelters. The neutral design leaves room for the children themselves to interpret the site's values and thus becomes an attractive playground for children across a wider range of age. The playground offers social areas where the parents can have spontaneous meetings and build relationships in the neighborhood. The playground becomes the gathering place of Oscarsvarv.

Björkbågen is a place in the park consisting of planted birch trees in double rows, forming a semicircle in interaction with the rocked shore. Sidetracks from the main pathway goes through the birches and ends with a staircase down into the water that enhances the role of water in the room.

Utkiket is a viewpoint and gives the area identity. Its design focuses on the experience of meeting the landscape and embracing it. The road out towards Utkiket is lined with plantings of trees and shrubs that partially obscure the view and thereby create a curiosity to visitors by not directly reveal the entire environment.

The configuration of these elements is about the contrast between the closed and open space. Sidetracks from the main pathway are to awaken an interest and invite visitors to step of the pathway and move on towards a foreign target.

Discussion

Two major sources of inspiration for the project is Sandgrundsparken in Karlstad and the outdoors sea bath in Kastrup. The way Sandgrundsparken interacts with the water and how it leads visitors to a lookout gave me ideas for how to work with the water contact at Oscarsvarv. The sculptural form of the outdoor sea bath combined with its functionality provided the inspiration for the playground design.

The propose focuses on the experience of moving through the site's spatial sequences. One insight is that the experience is always at the eye of the beholder and can therefore never be completely controlled by the architect. Giving form to public places with high quality throughout the year was a challenge in this project. To succeed in maintaining the sites values during the winter it requires a proposal with a greater focus on activities at the site.

Luleå Kommun asked me to come up with a proposal that had basically no limitations in budget, function or esthetics. In the absence of a clear mission and also without a clear concept I experienced my work process as fragmented. -

I've realized that I had to become better at focusing on a few qualitative ideas rather than using my time on plenty of mediocre ideas. Without this knowledge ahead the work process became unnecessary time-consuming.

This work has strengthened me in my future profession as a landscape architect. The knowledge I have acquired during the work will be of great use in my professional life in northern Sweden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning	
Bakgrund	8
Syfte	8
Frågeställning	8
Metod	9
Avgränsning	9
Teori	
Aktivitet kopplat till klimat	10
Vind	12
Luleå	
Presentation av Luleå	18
Stadens historia	19
Områden i staden	20
Luleås utveckling	21
Rekreativsvärden i centrala Luleå	23
Oscarsvarv	
Historia	28
Oscarsvarv i Luleå	29
Inventering	30
Analys	32

Gestaltningssprogram	35
Förslaget	
Oscarspark - alla tiders park	36
LEK - Vindslukaren	38
SOL OCH BAD - Strandpartiet	44
VATTENKONTAKT - Björkbågen	45
UTSIKT - Utkiket	48
Småbåtshamnen	50
Isobeliskerna	51
Diskussion	
Min arbetsprocess	52
Gestaltningssförslaget	53
Gestalta för vintern	54
Personlig reflektion	55
Framtida frågor	56
Referenser	57

Bakgrund

Grunden till detta arbete lades då jag kontaktade Luleå kommun och sökte uppslag för potentiella examensarbeten inom landskapsarkitektur i min hemstad Luleå. Oscarsvarv är ett grönområde på 2,5 ha som ligger på den sydvästra delen av centrumhalvön i Luleå. Platsen består i huvudsak av öppna klippta gräsytor, planterade träd och med utsikt över fjärden. Oscarsvarv fungerar idag som ett rekreationsområde i centrala Luleå men jag anser att platsen har stor potential och möjlighet till att kunna utvecklas. Därför presenterade jag mina idéer för Luleå kommun om att ta fram ett nytt gestaltungs-förslag. Även om Luleå Kommun inte har några planer på att förnya området så blev jag positivt bemött med mina idéer.

Min bakgrund i Luleå har gett mig en förkärlek till vintern och kontrasterna över årstiderna. Under utbildningen har jag saknat vinterperspektivet i kursutbudet och jag upplever generellt att utformningen av offentliga miljöer i staden har ett övervägande fokus på sommaren och att vinteraspekten blir åsidosatt. En av grundförutsättningarna för en attraktiv och levande stad är offentliga miljöer med höga vistelsevärden som inbjuder till aktivitet. Detta är lika viktigt året runt. Det här arbetet belyser problematiken med att gestalta en plats som kan erbjuda goda kvalitéer över hela året. I Luleå är vintern den dominerande årstiden och Luleå kommun satsar mycket på att vara en levande stad även vintertid. Därför är det intressant att få möjligheten arbeta i Luleå och dra lärdom av deras arbetssätt med offentliga miljöer vintertid.

Syfte/Mål

Det här arbetet syftar till att ta fram ett gestaltungs-förslag för Oscarsvarv i Luleå. Gestaltungs-förslaget ska utgå från det nordiska klimatet och belysa dess kvalitéer. Arbetet bör ses som en inspirationskälla för vidareutveckling av området och hur platsen kan utvecklas till ett högkvalitativt rekreationsområde med vistelsevärden över hela året. Vid utförande av liknande projekt ska detta arbete kunna studeras som ett inspirationsarbete hur offentliga miljöer i nordiskt klimat kan gestaltas.

Frågeställning

Hur kan ett strandnära grönområde i centrala Luleå gestaltas för att skapa rekreationsvärden över hela året?

Karta över Över centrala Luleå. Det gröna området markerar Oscarsvarv.

Metod

Projektet är utfört efter en arbetsmetod som jag har erfarenhet av från liknande projekt under utbildningen. Arbetet är uppdelat i fyra delar där den första delen behandlar resultatet av litteraturstudier om klimatplanering och vind. Del två är en studie av Luleå som innefattar historia om staden och dess uppbyggnad, rekreationsvärden i staden och Luleås framtida utveckling. Den andra delen innefattar även inventering och analys av Oscarsvarv som är den aktuella platsen för gestaltningsförslaget. I del tre presenteras gestaltningsförslaget och idéerna för platsen. Arbetet avslutas med en fjärde del som är ett diskussionsavsnitt med reflektioner om arbetsprocessen, det färdiga resultatet och min personliga utveckling.

Litteraturstudie

Arbetet inleddes med en litteraturstudie om klimatplanering. Litteraturen fokuserar på stadsplanering i nordiskt klimat och hur aktiviteter i stadens offentliga rum påverkas av klimatet. Vind är en viktig faktor vid klimatplanering och därför koncentreras en del av litteraturstudien på teorier om vind.

Inventering och Analys

Luleås historia och stadens uppbyggnad studerades med hjälp av litteratur, fotografier och kartmaterial. Dagens Luleå analyserades utifrån en figure-ground karta som tydliggjorde uppdelningen av olika områden i staden. Centrala Luleå har ett antal rekreationsområden av varierande karaktär. Dessa studerades för att skapa en samlad bild över vilka rekreationsvärden som finns i centrala Luleå. Oscarsvarv analyserades utifrån tankar som uppkom under litteraturstudien, kartmaterial, fotostudier, platsbesök samt egna erfarenheter och relation till platsen.

Förslaget

Inför gestaltningen upprättades ett program med gestaltningsprinciper för Oscarsvarv. Programmet fungerade sedan som en guide under gestaltningsprocessen. Handskisser, modellbygge, Sketchup och Autocad var de främsta arbetsverktygen för att ta fram gestaltningsförslaget. Största delen av gestaltningen producerades först i pappersform för att sedan renritas och visualiseras digitalt. Att bygga en arbetsmodell i skala 1:50 blev ett avgörande moment för att förstå lekplatsens komplexitet. Under arbetets gång besökte jag platsen ett flertal gånger och visualiserade idéerna i sinnet. Gestaltningen fokuserar på upplevelsen att röra sig genom området. För att kommunicera mina tankar om rörelser tog jag hjälp av Gordon Cullens arbetsmetod med bildsekvenser.

Inspiration för gestaltningen söktes kontinuerligt under hela arbetsprocessen i böcker, tidskrifter och på internet. Det var framförallt två projekt som hade ett stort inflytande. Det ena var Sandgrundsparken i Karlstad ritad av Torbjörn Andersson, Sweco och det andra var Kallbadhuset i Kastrup ritat av Fredrik Pettersson, White.

Diskussion

I diskussionsavsnittet görs reflektioner kring gestaltningsförslaget och arbetsprocessen som lett fram till detta. Här sammanfattas motiveringar av de val som gjorts under arbetets gång, reflektioner över vad som hade kunnat göras annorlunda samt viktiga inspirationskällor och deras innebörd för gestaltningen. Gestaltningsförslaget behandlas objektivt utifrån hur väl det svarat mot gestaltningsprogrammet. Här presenteras också tankar och lärdomar från genomförandet av detta examensarbete.

Avgränsning

Arbetet syftar till att ta fram ett gestaltningsförslag och belysa ämnet klimatplanering. Omfattningen av gestaltningen avgränsas av ett bestämt geografiskt område. Arbetet begränsas av tidsramen för kursen på 30 högskolepoäng under vårterminen 2012.

Gestaltningsförslaget behandlar Oscarsvarv som innefattar det markerade området på kartan.

"The solution lies in living with the climate, not in spite of it."

Ralph Erskine (Culjat, Erskine, 1988)

Klimatplanering vintertid

Aktivitet kopplat till klimat

Jan Gehl talar om att det finns två olika typer av aktiviteter som utförs i stadens offentliga rum. Nödvändiga aktiviteter som alltid sker oavsett omständigheterna, att gå till jobb, skola m.m , och valbara aktiviteter som bara sker om de rådande förhållandena tillåter. (Gehl, 1980) Sociala och rekreativa aktiviteter kan klassas som valbara men om omgivningen inte har förutsättningarna och uppmanar till aktivitet så är det lätt att de försvinner.

Jan Gehl har gjort undersökningar om hur människor rör sig längs med ströget i Köpenhamn under olika tider på året. Ströget är en plats med hög aktivitet under sommaren. Undersökningen visar inte bara att platsen besöktes av ett färre antal människor under vintern, utan också att deras sätt att använda platsen förändrades. Aktiviteter som att stå och titta sig omkring, prata, sitta ner, äta och dricka m.m försvann nästan helt. De som använde platsen passerade oftast kortaste vägen till ett redan förutbestämt mål. Studien visade att antalet människor på platsen dubblerades under sommaren, och tre gånger så många utförde valbara aktiviteter under de varma månaderna. De valbara aktiviteterna som nästan försvann under vintern dök sedan kraftigt upp igen då temperaturen steg över 10 °C. (Gehl, 1980)

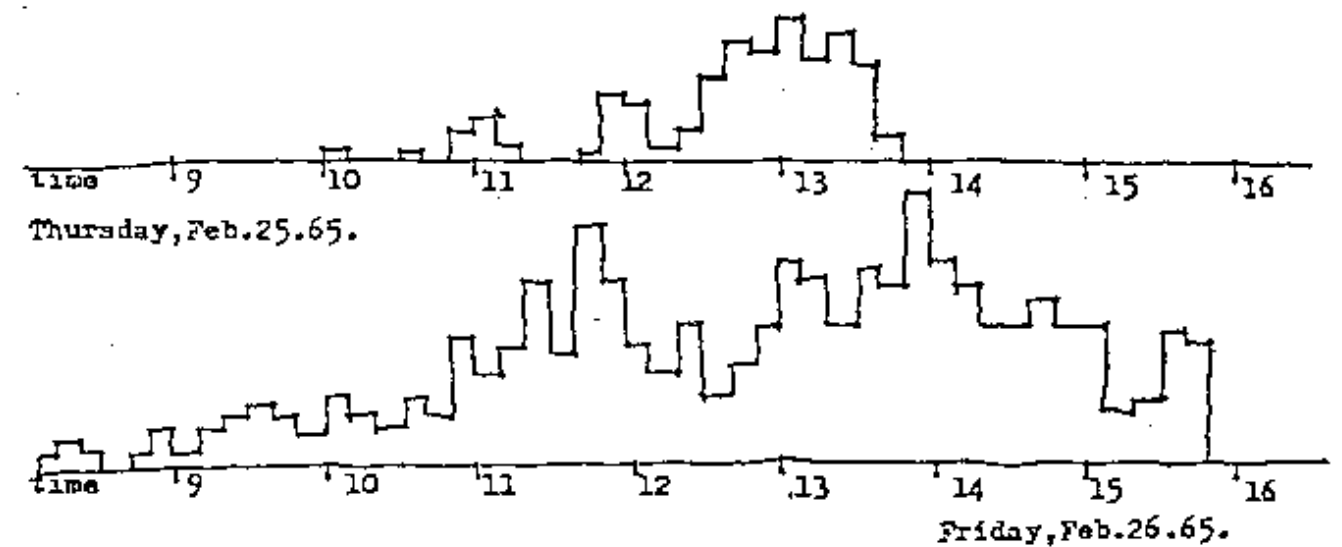
Även om klimatet i Köpenhamn skiljer sig avsevärt mot klimatet i norra Sverige så är Gehls undersökning ändå relevant. Vid lägre temperaturer och "sämre" väder minskar de valbara aktiviteterna.

En annan undersökning i Grindtorp av Jan Gehl visar att parkbänkar börjar generellt användas på våren då dagstemperaturen ligger kring 10 °C, förutsatt att det inte regnar. Studien visade även att mer skyddade bänkar med fördelaktiga sollägen användes vid betydligt lägre temperaturer. (Culjat, Erskine, 1988)

Men det går inte att koppla graden av valbar aktivitet endast till temperatur, då temperaturen bara är en del i väderpusslet med vind, nederbörd, sol, moln m.m.

En undersökning som presenteras i *Cities Designed for Winter (1988)* visar att mängden utomhusaktiviteter inte har en direkt koppling till temperaturen. (Culjat, Erskine 1988)

Graferna till höger visar mängden människor som är rör sig utomhus på en specifik plats under två olika dagar med skilda väderförhållanden.

(Culjat, Erskine, 1988)

Den övre grafen visar en dag med lätt snöfall, hyfsat stark vind och en medeltemperatur på -11C. Den nedre grafen visar en högre frekvens av människor och då är medeltemperaturen nere på -20C, men det är en solig dag med klar himmel och svag vind. (Culjat, Erskine, 1988)

Högaplogvallar på sidorna om vägen gör att människor blir mer styrda i sitt rörelsemönster. Bilden är tagen i Luleå i februari.

I boken *Northern Cityscape* (1995) pekar Norman Pressman ut två huvudsakliga anledningar till att livet på offentliga platser minskar under vintern.

Det är under vintern inte lika enkelt och behagligt att transportera sig. Vare sig man går, cyklar eller kör bil så är det mer omständigt att göra det på vintern än sommaren.

Folk vill generellt inte spendera mer tid än nödvändigt utomhus. Begreppet att "hänga" är något som inte existerar i det offentliga vinterrummet.

(Pressman, 1995, s.55)

De valbara aktiviteterna minskar under vintern på grund av de rådande väderförhållandena och kylan gör det viktigt att man är i rörelse för att behålla värmen. Människor som är utomhus under vintern har ofta ett förutbestämt syfte och mål med sin utomhusvistelse. Som att vara ute och promenera och röra sig effektivt från punkt A till punkt B. Det kan jämföras med sommaren då utemiljöerna ofta inbjuder till spontana och valbara aktiviteter och avsikten med att lämna hemmet behöver inte vara planerad i förväg.

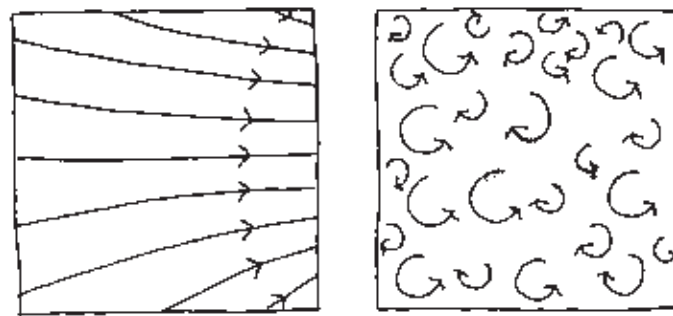
Under vintern blir människor mer styrda i sitt rörelsemönster och tvingas i allt högre grad förlita sig på snöröjning. Smitvägen över gräsmattan som brukar användas under sommaren är inte tillgänglig eftersom den är täckt med snö. Vid snöröjningen skapas också höga plogvallar på sidorna om vägen som kan bli upp mot 1-2m och begränsar det fria rörelsemönstret ytterligare. Snö och is kan också ha en begränsande effekt för äldre och personer med nedsatt rörelseförmåga eftersom det uppstår svårigheterna med att ta sig fram med rullstol eller rullator.

Under vintern reduceras sinnesintrycken av färg, lukt och ljud. (Pressman, 1995) Den plats som i juli är full av färger, pulserande dofter och fågelkvitter är i januari täckt med ett vitt snötäcke, träden står nakna utan sina löv och det enda som hörs är vinden som susar bland träden.

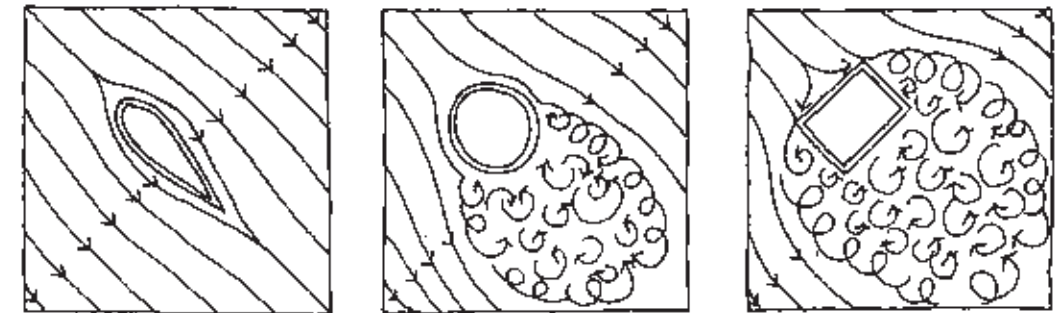
Norman Pressman (1995) anser att landskapets dynamik kan bevittnas ur tre olika aspekter; väder, årstider och tid på dygnet. Dessa tre aspekter är starkare i sina uttryck ju längre norrut man kommer och förändringarna i landskapet blir ännu mer

kontrasterande över året. Under vintern när det är som mörkast är solen bara uppe någon timme jämfört med sommaren då den bara är nere och vänder i horisonten. I norra Sverige är det inte heller ovanligt med temperaturskillnader på upp mot 70 grader mellan sommar och vinter.

Den mörka och långvariga vintern i kombination med en intensiv sommar i norra Sverige har skapat ett speciellt förhållande mellan människa och natur. Människor söker solen vid varje tillfälle som ges, speciellt under våren och början av sommaren. Det är först mot slutet av sommaren som människor börjar bete sig som sydeuropéer och uppsöka skugga. Det här förhållningssättet till naturen är något som förstärks med nordligare breddgrader. (Culjat, Erskine 1988) Detta grundar sig i människors behov av solljus. Efter att ha varit svältfödda på solljus under den mörka delen av vintern kan man nästan känna hur kroppen absorberar solljuset under en solig vårdag.

Figur 1. Illustration av lamiära vindar t.h och turbulenta vindar t.v.

Figur 2. Hinder som är mer strömlinjeformade skapar ett mindre läområde och mindre turbulens.

Vind

Vid studier av nordisk klimatplanering är vind en ständigt återkommande parameter. Att ha en djupare förståelse för blåst kändes därför som en nyckel för att kunna gestalta offentliga miljöer i nordiskt klimat. I det här avsnittet presenteras resultatet av en litteraturstudie som främst är baserad på Maurtiz Glaumanns bok *Klimatplanering Vind*(1988). Illustrationerna i det här avsnittet är även hämtade ur denna bok.

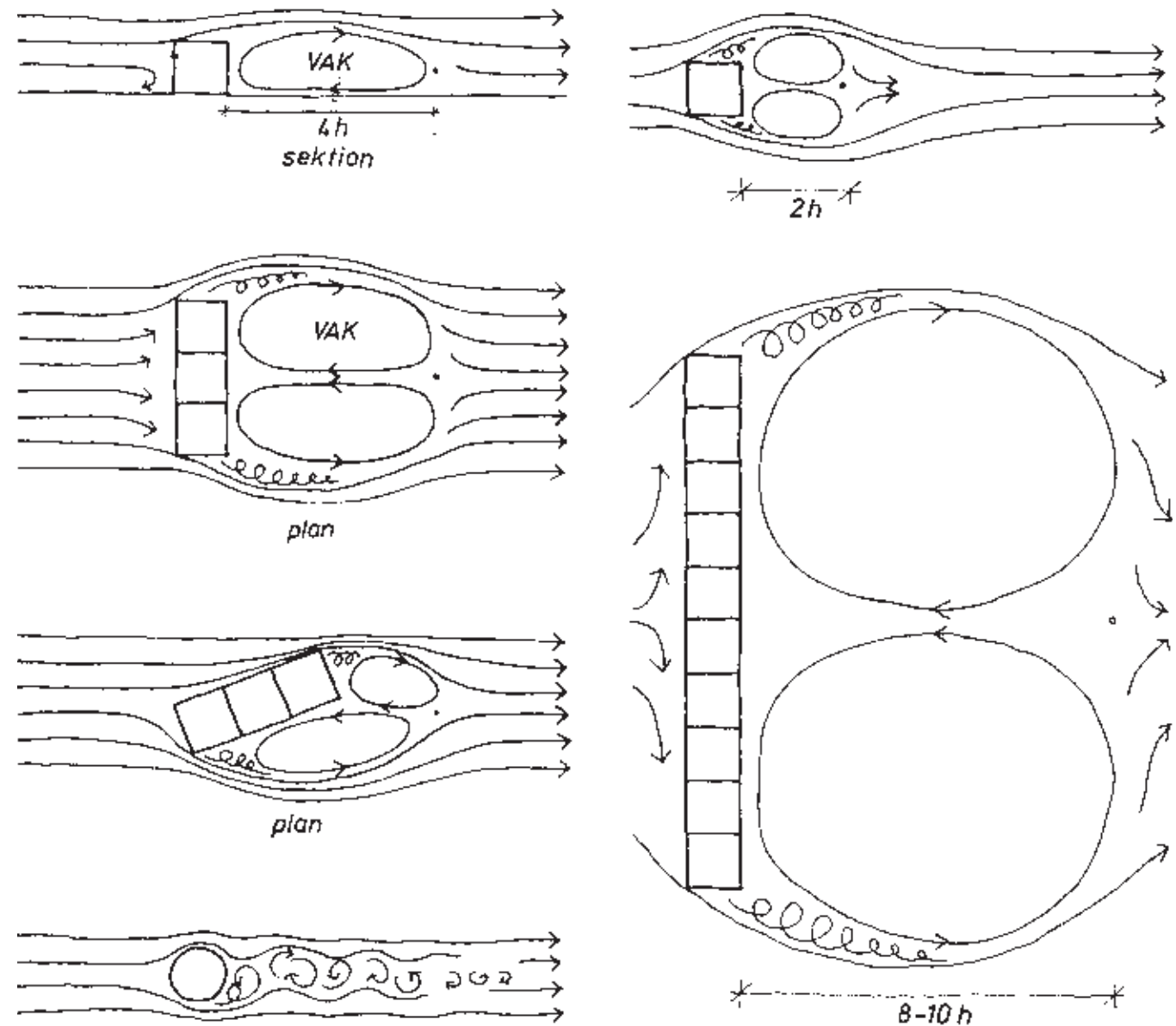
Vindens betydelse

Vind har en betydande roll för hur vi planerar våra offentliga miljöer då blåsten inverkar negativt på utevistelsen i allmänhet. För att optimera användningen av utemiljöer i nordiskt klimat är sol och vind grundläggande faktorer att ta hänsyn till. Vid låga vindhastigheter är det framförallt vindavkylningen som är kännbar. En vindhastighet på ett par m/s kan göra att det känns 5-10 grader kallare och sol jämfört med skugga kan göra att det känns 10-15 grader varmare. Vid vindar över 5 m/s börjar vindtrycket upplevas som besvärande då hår och kläder fladdar och det är oftast bygheten och turbulensen som upplevs otrevlig. (Glaumann, 1988)

Luftströmmar

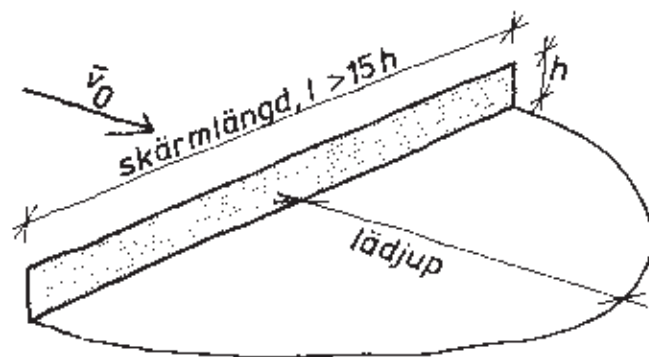
Generellt finns det två typer av vindar. När vindarna rör sig i parallella banor kallas de laminära och när de rör sig oordnat kallas de för turbulenta, figur 1. I turbulenta vindar förändras hastighet och riktning slumpmässigt inom korta tidsintervall. Utomhus är vindarna ofta mer eller mindre turbulenta. (Glaumann, 1988)

När en laminär vind träffar ett skarpkantat föremål slår den omedelbart om till turbulent vid kanterna och bakom hindret uppstår då ett vak, figur 3 och 4. (Glaumann, 1988) I vaket kan återströmningar mot huvudströmmen uppstå. Föremål som är mer strömlinjeformade skapar mindre vak och vindarna kan fortsätta laminärt efter att ha passerat föremålet.

Figur 3. Det blir olika typer av vak beroende på hindrets placering och utformning. (Glaumann, 1988)

Figur 4. Vaken bakom korta rektangulära föremål sträcker sig normalt 2-5 hindershöjder. bakom långa hinder kan vaken bli upp till 8-10 hindershöjder. (Glaumann, 1988)

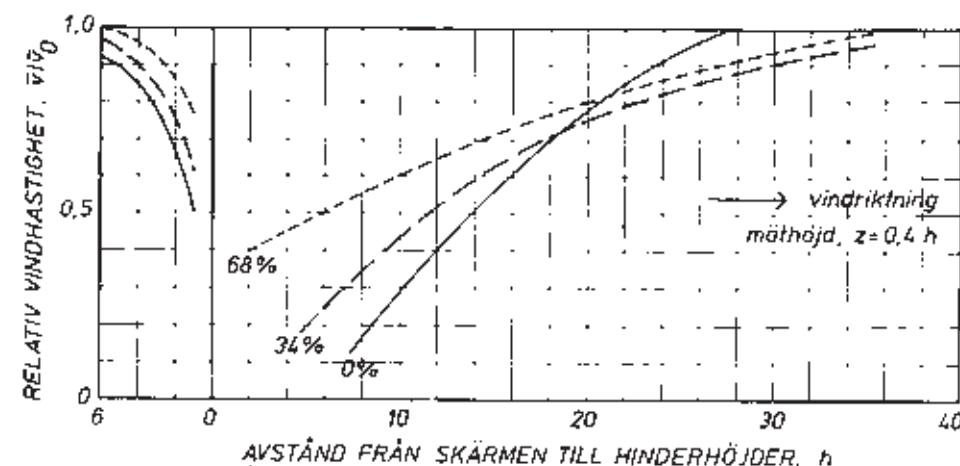
Figur 5. Vindskyddet bör vara minst 15 hinderhöjder långt. (Glaumann, 1988)

Vindskydd

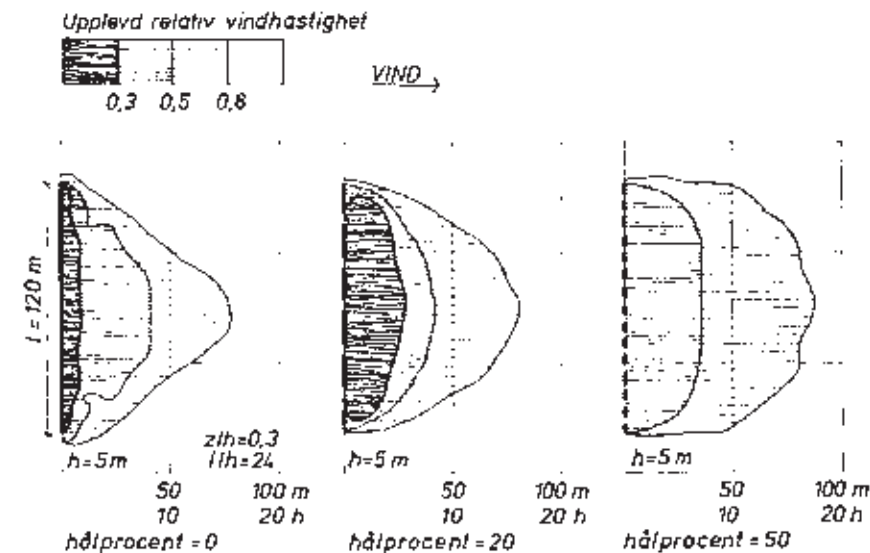
Ett vindskydd kan ha olika syften; att minska vindhastigheten, minska turbulens, skapa lä och gynnsammare mikroklimat. Olika vindskydd kan vara olika effektiva i dessa avseenden. För att ett vindskydd ska fungera optimalt bör det vara längre än 15 hinderhöjder enligt figur 5. En skärm med hål bryter ner turbulensen effektivt medan en helt tät skärm ger en stor vindreduktion men också betydligt mer turbulens utanför läområdet. I figur 6 syns effekten av en tät respektive genomsläppliga skärmar med olika porositet. Den täta skärmen reducerar vindhastigheten mest, men sedan tilltar också vinden mycket kraftigare än bakom de genomsläppliga skärmarna. En tät skärm reducerar också vindarna strax framför skärmen och det skapas ett område med vindhastigheten minskad till hälften upp i nivå med hindrets höjd ungefär 10 hinderhöjder bakom skärmen. En skärm med 50% hålarea skapar bara hälften så stort område som den täta skärmen, figur 8. (1988, Glaumann) Ett tätt hinder skapar ett förhållandevis större område med stor vindreduktion än en porös skärm med en hålarea på 20%. Men det uppstår också mer starka virvlar som slår ner bakom det täta hindret. I figur 8 mäts bara medelvindhastigheten men i figur 7 har man mätt den upplevda vindhastigheten som tar

medelvindhastigheten och turbulensintensiteten i beaktning. Figur 7 visar att det helt täta hindret ger ett betydligt mindre område med stor vindreduktion än det genomsläppliga på grund av de starka virvlarna som slår ner bakom det täta hindret. Val av täthet på vindskyddet beror på var man vill ha lä och vilken typ av vindreduktion som passar bäst för ändamålet. Anblåsningsriktningen har betydelse för läområdets utbredning bakom vindskyddet. Upp till 20-30 graders sned anblåsning minskar läområdets djup obetydligt vid långa hinder. Det är alltid att fördrä en vinklad skärm framför en rak, då vindarna alltid är mer eller mindre turbulenta och vindriktningarna växlar. Vindförstärkning och turbulens går att reduceras med utformningen av vindskyddets kanter. Generellt handlar det om att öka porositeten ut mot kanterna av vindskyddet.

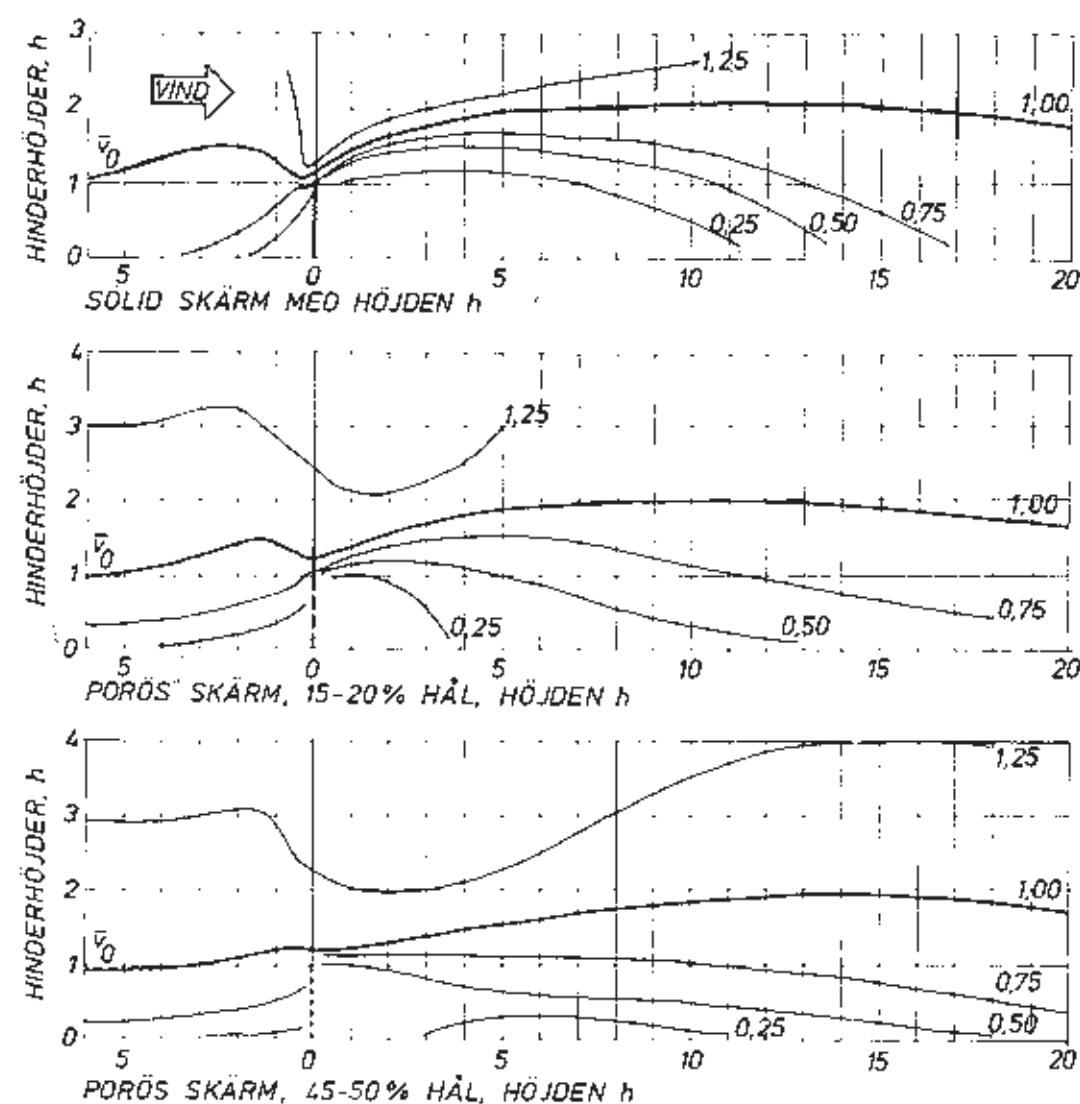
Ett vindskydd påverkar även en rad faktorer utöver själva vindhastigheten. Fuktighet i luft och mark samt temperaturen ökar i lä därför att borttransporten av fukt och värme minskar. Det är dessa faktorer som skapar gynnsamma mikroklimat för vegetation.

Figur 6. Vindhastigheten för och efter långa skärmar. (Glaumann, 1988)

Figur 7. Upplevda realativa vindhastigheter på 1,5m bakom skärmar med olika täthet. (Glaumann, 1988)

Figur 8. Relativa vindhastigheter i ett vertikalt snitt genom långa hinder med olika täthet. (Glaumann, 1988)

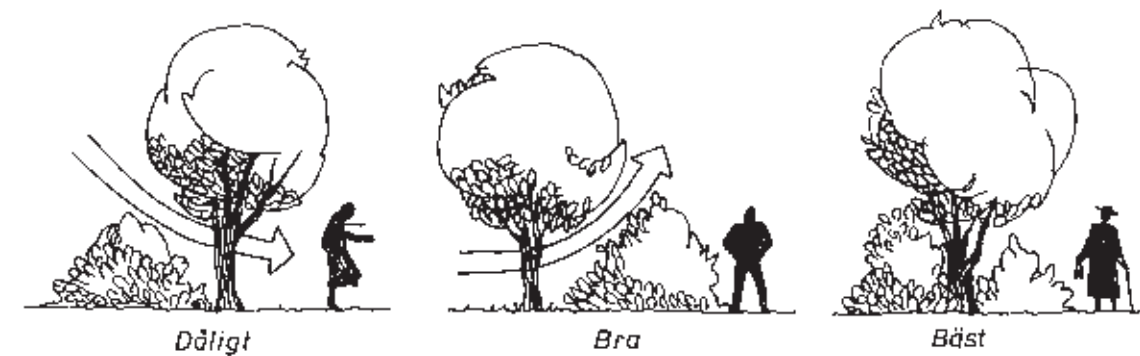
Läplanteringar

Läplanteringar är en gammal och väl beprövad teknik inom jordbruket för att på ett effektivt och naturligt sätt att dämpa den allmänna vindnivån. Storskaliga läplanteringar med upprepade trädplanteringar med ett avstånd på ca 40 hinderhöjder ger en god vindreduktion. Det optimala är om avståndet kan minskas till 10 hinderhöjder. Detta motsvarar ungefär 100m mellan fullhöga trädridåer. (Glaumann, 1988)

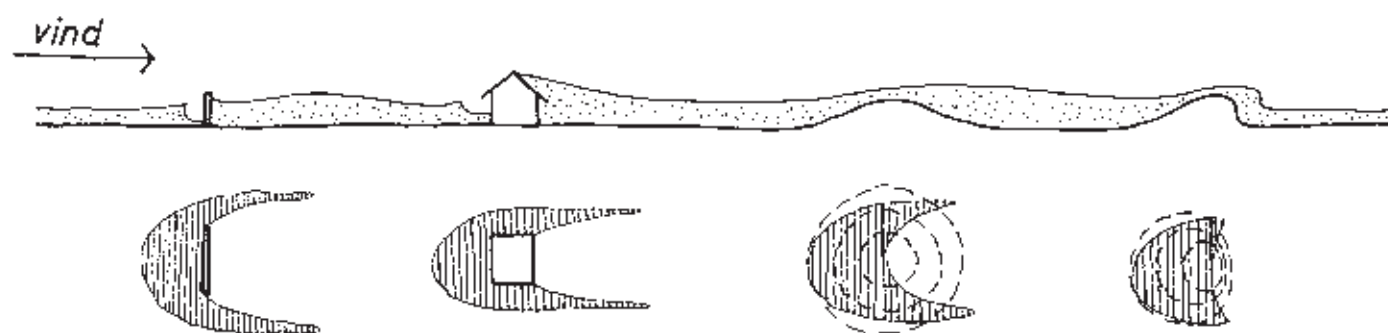
Vid läplanteringar av buskar och träd är det viktigt att betänka hur de samspelar med varandra och luftströmmarna. Det kan annars lätt skapas luftströmmar där vindstyrkan intensifieras. Träd med kala stammar skapar en öppning i underkant som ger en förhöjd vindhastighet precis bakom trädet. (Glaumann, 1988)

Figur 9. Terrängformationer i kombination med planteringar skapar bra vindskydd. (Glaumann, 1988)

Figur 10. Exempel på hur inbördes placering av hinder påverkar luftströmmen. (Glaumann, 1988)

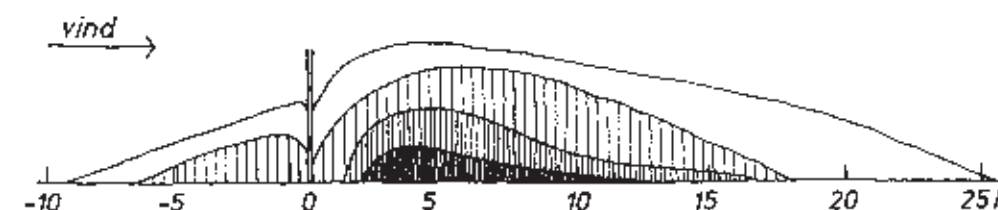

Figur 11. Snöansamlingar vid olika hinder. Streckade områden får förhöjda vindhastigheter och därför mindre snö. (Glaumann, 1988)

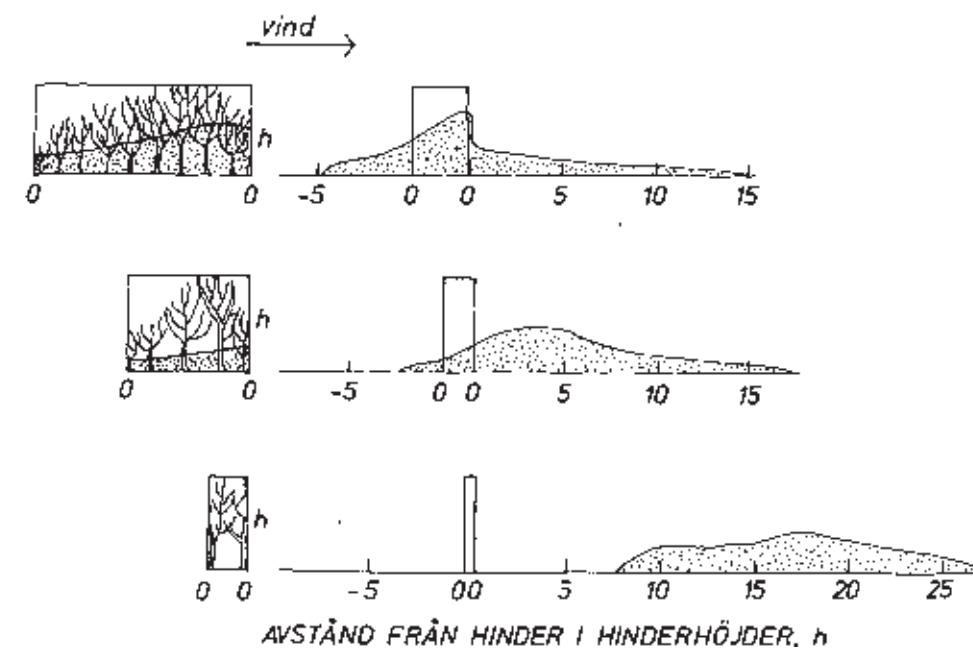
Vind och snö

Drivbildningar av snö kan skapa problem under vintern. Snö faller ut i läzoner, och generellt kan man säga att snödjupet blir som störst där vindhastigheten är som minst, Figur 11. Snödrift kommer igång vid 3-5m/s beroende på snöflingornas tyngd. Snödriften ökar mycket snabbt med ökande vindhastigheter. I en vindtunnel har man med pulver studerat hur en snödriva byggs upp, figur 12. Snön samlas till en början på läsidan av skärmen men proportionerna modifieras efterhand. En skärm med 40-50% porositet ger den sammanlagt största snödrivan medans en tätare skärm ger en kortare och högre driva. Snödrivan bakom en tät skärm kan sträcka sig upp till 5 höjdhinder längs med marken och den mer långdragna drivan från ett glest hinder kan sträcka sig cirka 10 höjdhinder bort. Drivbildningen bakom olika typer av planteringar och hinder har studerats i vindtunnel enligt figur 13 och 14. (Glaumann. 1988)

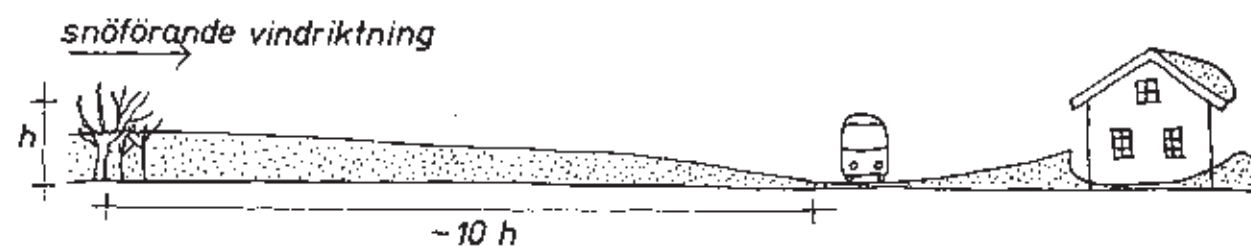
Snö blåser upp från marken vid ungefär 3-5m/s. Där vindhastigheten är lägre faller den till marken. För att skydda vägar mot drivbildning av snö används ofta flera rader av träd eller skärmar. Avståndet till det området som skall skyddas brukar anges till 10-15 hinderhöjder för tätare skärmar och 15-20 hinderhöjder för glesare skärmar. (Glaumann. 1988) Med kunskaper om lokala vindförhållanden kan man dra nytta av vinden i snöröjningsarbetet så att snön blåser bort från ytor där den inte ska vara och istället lägger sig där den inte skapar problem.

Figur 12. Vindtunnelstudie av hur en snödriva successivt byggs upp kring en genomsläpplig skärm. (Glaumann, 1988)

Figur 13. Drivbildning bakom olika typer av planteringar. (Glaumann, 1988)

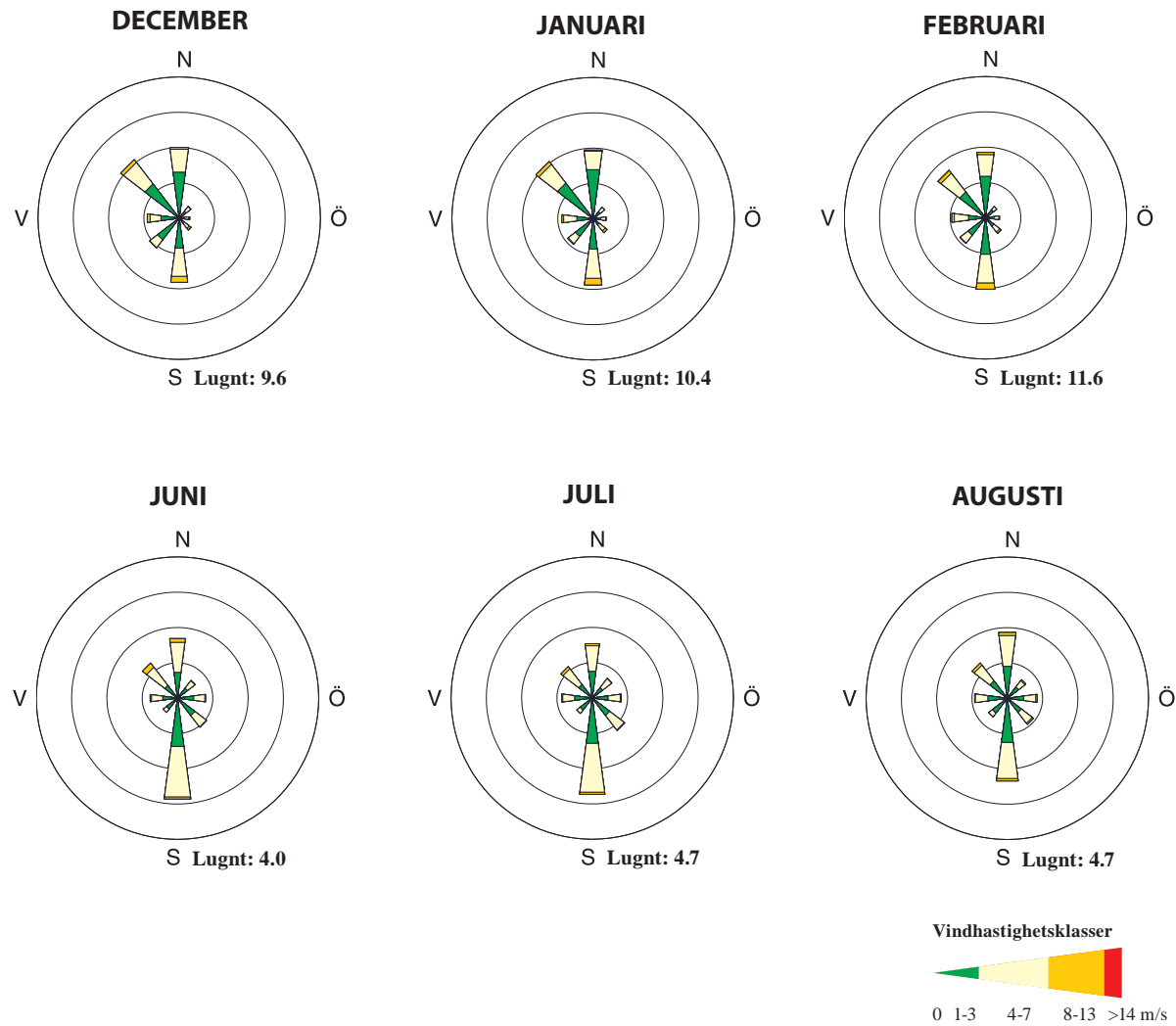

Figur 14. Lämplig placering av ett vindskydd med hänsyn till snöröjning av bilvägen. (Glaumann, 1988)

Vindarna i Luleå

Luleås rätvinkliga rutnätsmönster i nordsydlig riktning medför att staden är hårt utsatt för vind. Nordliga och sydliga vindar är generellt dominerande under hela året vilket resulterar i att vindarna pressas ihop längs de raka gatorna som skapar en vindtunneffekt. Under vintern blåser det även från nordväst och generellt blåser det lite mer under vintern och då dominerar kraftiga vindar på 8-13 m/s. Under sommaren dominerar sydvindarna och i övrigt är vindriktningarna växlande.

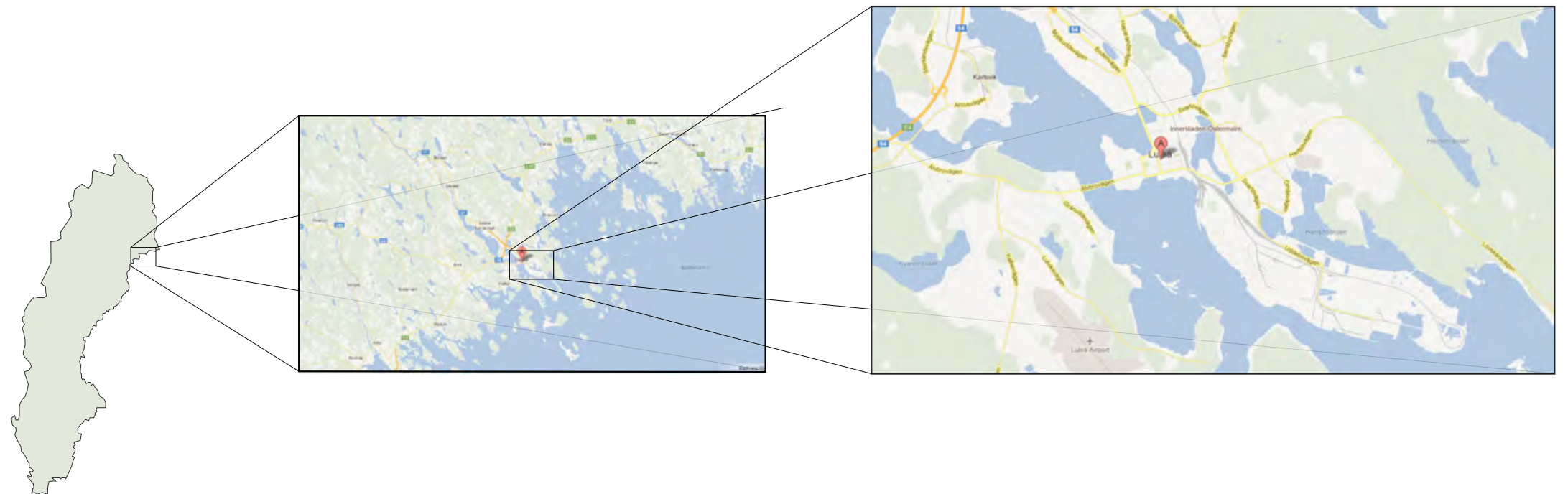

Figur 15. Vindfrekvenser (%) för de åtta huvudriktningarna (varifrån det blåser) samt andelen lugnt i %.
(källa: <http://www.smhi.se/cm/sv?v=search&searchtext=vindstatistik>)

Luleå

Presentation av staden

Luleå ligger vid där Luleäveln mynnar ut i bottenviken. Det är ett varierat landskap med skog, våtmarker, sjöar, jordbruksmark och skärgård. Skog dominerar med 72% av ytan. Luleå har en identitet som sjöstad och en nära koppling till vattnet och 10% av landytan består av öar. Luleå kommun har ca 74000 invånare och antalet ökar varje år med ca 250 personer. Luleå är i norrländska mått en relativt kompakt kommun då 77% av befolkningen är koncentrerad till stadsbygden. (Luleå Kommun, 2012)

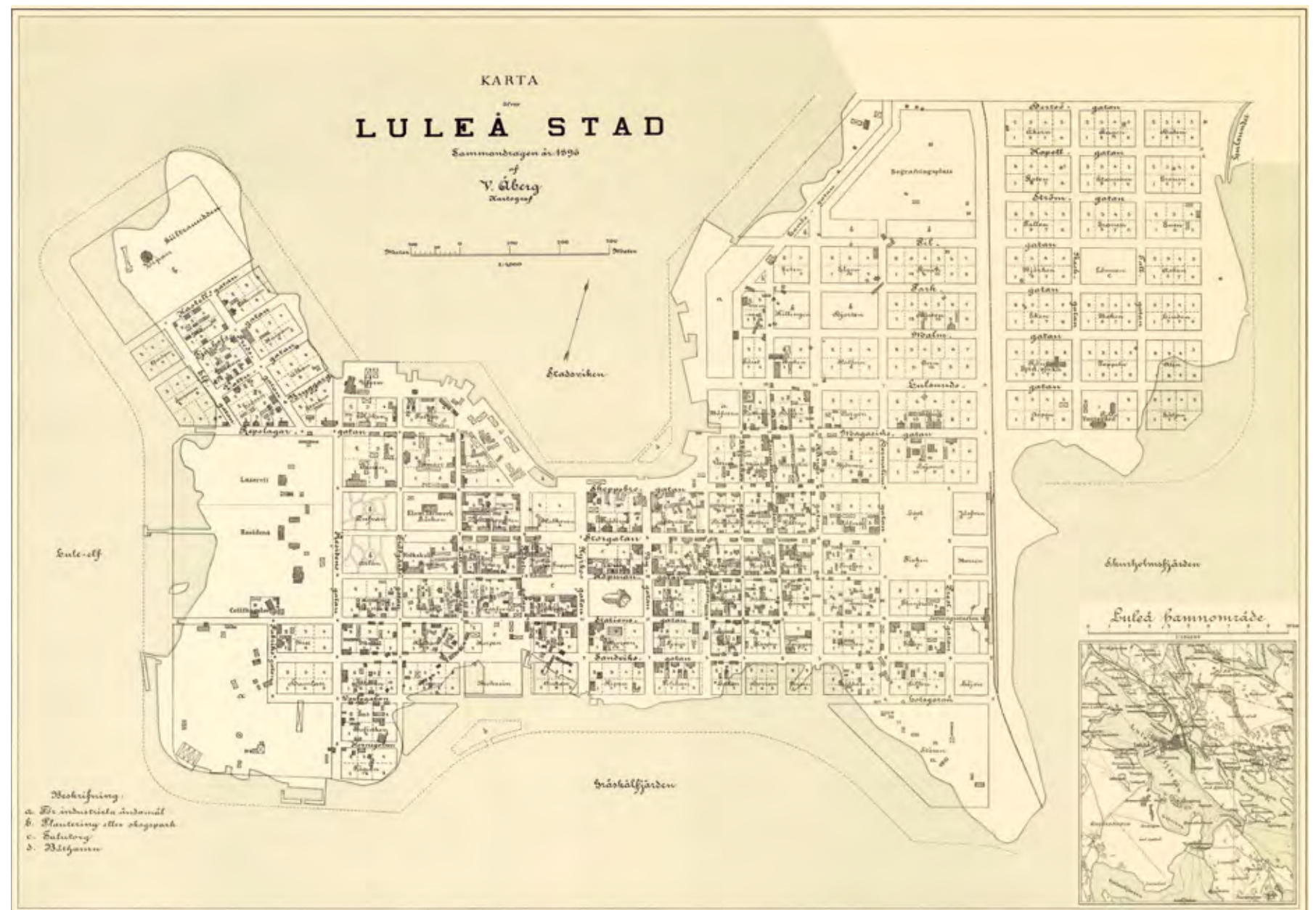

Kartmaterial: maps.google.se

Stadens historia

Luleå stad grundlades kring kyrkan i Gammelstad och 1621 fick Luleå stadsrättigheter. På grund av den kraftiga landhöjningen var staden redan 1649 tvungen att flyttas en mil till sin nuvarande plats på en halvö vid Luleälvens utlopp. Utvecklingen gick långsamt i den nya staden och ännu i slutet av 1700-talet hade Luleå endast bykaraktär. Det var först vid 1830-talet som Luleå upplevde en kraftig tillväxt då den industriella verksamheten började ta fart och jordbruket effektiviserades. Då främst med varvsverksamhet och skeppsbyggeri. Malmbanan till Gällivare invigdes år 1888 och kort därpå anslöts Luleå till norra stambanan. Detta var början på den moderna historien för Luleå med stålindustri- och hamnverksamhet. Förädlingen av malmen inleddes först vid järnverket i Karlsvik 1906 men på 1940-talet byggdes Norrbottens järnverk, numera SSAB Luleå, och fick en avgörande betydelse för Luleå och hela länet.(Luleå kommun, 2012)

Luleås centrum är format av den stadsplan som upprättades efter den stora stadsbranden 1888. Staden är byggd i en rätvinklig rutnätsstruktur som i huvudsak består av tre gatubredder: 12, 18 och 24 meter. De 24 meter breda gatorna upprättades som brandgator för att förhindra bränder av samma utsträckning som den som härjade 1888. Även om de flesta byggnaderna har bytts ut eller förändrats sedan stadsplanen ritades så är Luleås gatustruktur idag baserad på den gamla stadsplanen.

Luleås nya stadsplan år 1888 efter den stora stadsbranden. (Bildkälla: Luleå stadsarkiv)

Områden i centrala Luleå

Stadshalvön präglas starkt av biltrafiken och ungefär hälften av all biltrafik är genomfartstrafik som färdas mellan Bergnäsbron, Bodenvägen och Hertsövägen. Biltrafiken skapar avgränsningar som bidrar till att dela upp stadshalvön i skilda i områden. Både i norra och södra hamnen löper stora bilvägar nära inpå vattnet. Bilvägarna har en negativ inverkan på stadens kontakt med vattnet.

Området består främst av större flerbostadshus och en majoritet av Luleås gymnasieskolor ligger här. Byggnaderna som är belägna längs med Storgatan har till viss del handelsverksamheter i bottenplan. Området delas av från stadskärnan av den starkt trafikerade Rådstugatan.

I kartan där endast byggnaderna är utmärkta blir det tydligt hur staden intensifieras och byggnaderna blir tätare mot stadskärnan. Husen är mer kompakta och det rätvinkliga rutnätsmönstret blir mer påtagligt. Handeln i Luleå centrum ligger till största del runt Storgatan och vissa områden av Smedjegatan och Kungsgatan. Handelsverksamheten är som mest intensiv på en sträckning av Storgatan med tre gallerior inom en sträcka av 150 meter. Den centrala knutpunkten i Luleå centrum är korsningen Storgatan/Smedjegatan och här byggs det en fjärde galleria som planeras stå färdig 2014. Handelsverksamheten skapar liv och rörelse längs med Storgatan. Men den koncentrerade handeln gör att många andra områden i staden blir lidande då få människor rör sig utanför de populära handelsområdena. Storgatan är dominant i centrumhalvöns rutnätssystem.

Ett villaområde som markant skiljer sig från övriga centrumhalvöns byggnadsstruktur. Området består av fristående hus i varierande uttryck. Här finns ingen handelsverksamhet och området ger sken av att inte ligga så centralt som det faktiskt gör. Gultzaudden har en stark identitet i staden med det populära rekreationsområdet ner mot vattnet.

Varvet består till största del av större flerbostadshus. Byggnaderna som ligger närmast Sandviksgatan inrymmer kontor och handelsverksamhet. Närmast vattnet ligger Oscarsvarv som är den plats som kommer behandlas i gestaltungsförslaget.

Området består av en grupp flerbostadshus som luleborna kallar för "tuttifrutti" på grund av husens pastellaktiga kulörer. Området är avskilt från stadskärnan av den dominanta varvsleden.

Luleås utveckling

I stadsmiljöprogram för Luleå centrum (2004) beskrivs stadens kvalitéer och möjligheter. I programmet ges riktlinjer för utformning av stadsrum och offentliga platser i centrala Luleå. I stadsmiljöprogrammet lyfts Luleås kvalitéer som sjöstad och möjligheten till vattenkontakt i centrum fram. Närheten till vatten är en av de stora kvaliteterna i stadskärnan och bör därför tas tillvara bättre än det gör idag. Enligt stadsmiljöprogrammet ska möjligheterna till vistelse i strand- och hamnområdena ökas för att stärka Luleås identitet som sjöstad. (Luleå Kommun, 2004)

Under de senaste åren har det i Luleå gjorts en stor satsning på att förbättra kontakten med vattnet. År 2009 utökades den norra hamnens kajstråk och 2013 beräknas ombyggnationer av den södra hamnen vara klara där en torgyta ner mot vattnet byggs. Dessa två projekt är efterlängtade tillägg i Luleås stadsbild. Ytterligare åtgärder för att öka kontakten med vattnet är att prioritera de promenadstråk som löper runt stadshalvön och låta stråket bindas samman till en enhet. (Luleå kommun, 2004)

Vissa delar av stråket runt centrumhalvön är dock inte av samma höga kvalitet som andra, och här bör man fortsätta arbeta strategiskt för att på sikt få ett helt sammanhängande och kvalitativt grönt stråk, som förbinder parker och andra allmänna platser.¹

Kartan visar stråket som löper mellan hamnarna och genom Oscarsvarv.

Luleås stadssiluett utifrån gråsjälsfjärden.

¹ Kristina Björling Francki, Landskapsarkitekt, Luleå Kummun, samtal den 30 januari 2012

Luleå stad & landsbygd (2011) redogör för vilka långsiktiga mål och principer kommunen har för stadsbyggandet som planeringen av bostäder, arbetsplatser och infrastruktur. Programmet beskriver hur kommunen vill använda olika mark- och vattenområden i framtiden. Programmet är en del av översiktsplanen och utgår från riktningarna till *Vision 2050*. Visionen innebär att Luleå ska utvecklas till en attraktiv, växande och hållbar stad som erbjuder variationsrikt boende och tar tillvara närheten till vatten och natur.

Här följer några utdrag ur *Luleå stad & landsbygd* (2011), som låg till en grund för det fortsatta gestaltningsarbetet.

”Luleås identitet ska stärkas genom befintliga kvalitéer som kontrasterar mellan årstider och närheten till vatten och natur. Tillgångar i form av vatten, isar, skog och rekreation ska enkelt kunna nås och användas.”

”Ge luleåborna möjlighet att uppleva kontraster i natur- och årstidsväxlingar, särskilt inom stadsbygden.”

”Utgå från variation som nyckelord vid anläggning av grönområden för att gynna växt- och djurlivet och skapa omväxlande och trivsamma miljöer för människor.”

”Utformning av ny bebyggelse, stadscentra, och gemensamma platser utomhus ska ske med särskild omsorg för att uppnå uttrycksfullhet, egenart och attraktivitet.”

(Luleå, 2011)

Under vintern har isen ett högt rekreativsvärde.

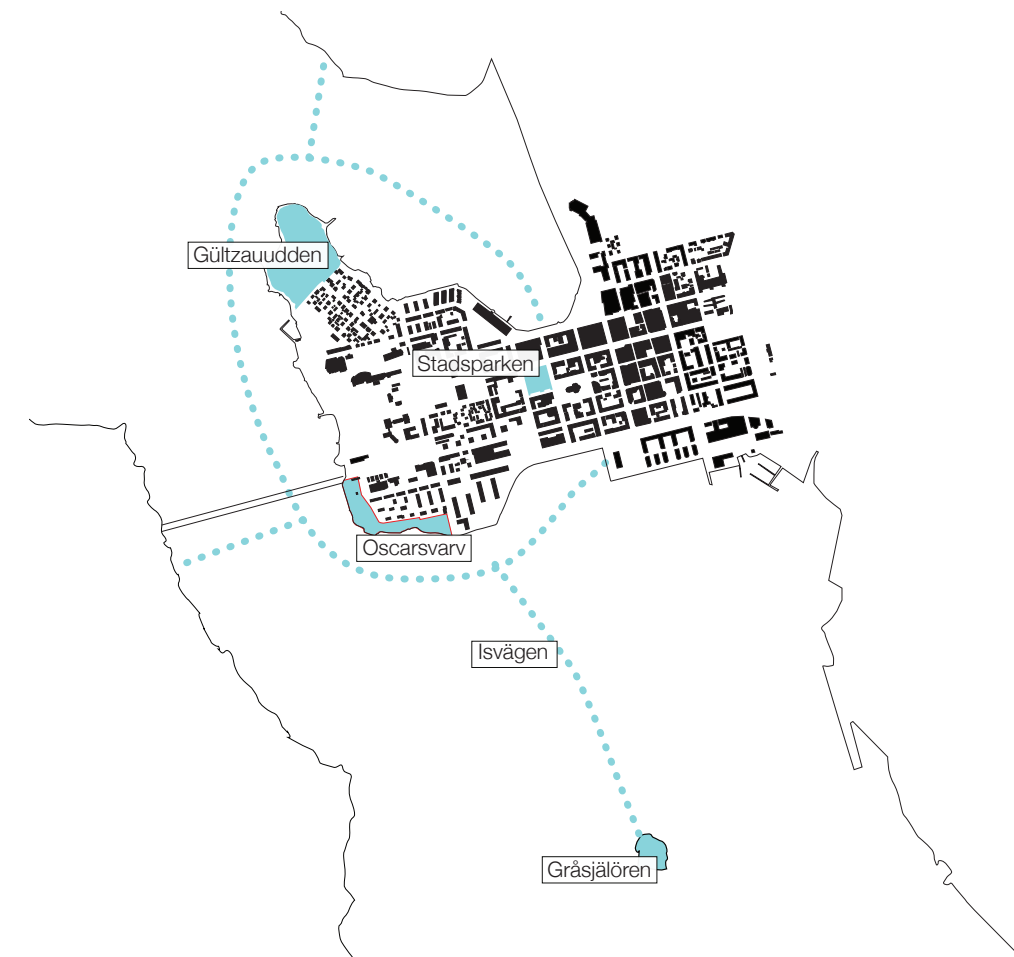
Rekreativsvärden i centrala Luleå

Studien har endast fokuserat på de mest utmärkande park- och rekreativsområdena och syftar till att ge en samlad bild av rekreativsvärdena i centrala Luleå. Resultatet av studien har delvis legat till grund för beslut tagna under gestaltningsprocessen av Oscarsvarv. Under sommaren erbjuder Luleå goda rekreativsvärden över hela staden. Parkerna i stadskärnan är välsmäckade med blomstrande planteringar och skapar gröna rum i staden. Gültzaudden har goda kvalitéer för personer som vill känna att de kommer bort från staden. Höga naturvärden och möjligheterna till sol och bad gör Gültzaudden till stadens främsta rekreativsområde. Stråket runt centrumhalvön har en viktig sammanbindande funktion mellan olika platser i staden. Dess kvalitéer framhävs i stadsmiljöprogrammet och spelar en viktig roll i stadens utveckling med att förstärka kontakten med vattnet. Under vintern är rekreativsvärdena mer koncentrerade till specifika platser. Det är då främst Stadsparken och Gültzaudden som erbjuder aktiviteter som till exempel isskulpturer för barnen. Under vintern har stadsparken också ett identitetsvärde för Luleå som stad. Det främsta rekreativsområdet under vintern är isvägen som fylls av folk som är ute och promenerar i vårsolen.

Sommar

Vinter

Floras kulle

Parken anlades på 1930-talet då marken donerades till kommunen av en kvinna vid namn Flora, därav parkens namn. Platsen har en historia som en entré till staden. Det var hit hästskjutsar kom och lastade av varorna som skulle in i staden. Floras kulle och järnvägsparken är även idag det första som möter besökarna som kommer till staden via järnvägen. Platsen är från början ett parti tallskog som bevarats. Idag skapar de hundraåriga knotiga tallar och färgsprakande planteringar som finns en identitet åt denna lilla men väl uppskattade park. En lekplats finns, men det är inte mer än en gunga och lite klätterlek. Floras kulle har fokus på sommaren och under vintern vilar parken under snötäcket.

Kvalitéer och värden:

- Dekorativ och utsmyckad entré till staden
- Kulturhistoriskt värde

Stråket genom Floras kulle kantas under sommaren av blomstrande planteringar. (bildkälla: www.lulea.se)

Stadsparken

Stadsparken tillsammans med kyrkoparken är Luleås mest centrala park. Den anlades efter stadsbranden 1888 och mycket av den ursprungliga gestaltningen är kvar idag med dess form och diagonala gångstråk. Stadsparken är full av liv och aktivitet under hela året och lockar en bred publik. Parken har välkomponerade planteringar som avlöser varandrar med blomning under hela sommaren. Utomhusscenen i mitten av parken har teaterföreställningar och evenemang över sommaren, och varje vinter finns en återkommande julkalender för barnen. På vintern smyckas träden med belysning och det byggs ett stort isdjur som blir parkens huvudattraktion vintertid. Isdjuret har ett värde inte bara för barnen som leker där utan för alla lulebor. Isdjuret i stadsparken har blivit en identitet för vintern i Luleå. Stadsparken har ett stort värde för Luleå som stad då parken fungerar som en mötespunkt i staden. Dess centrala läge medför att folk rör sig genom parken under större delen av dygnet. Men parken är för liten för att man ska uppleva natur eller känna att man kommer bort från staden som hela tiden är närvarande.

Kvalitéer och värden:

- Lek året runt
- Samlingspunkt i staden
- Aktivitet under vintern
- Finpark med praktplanteringar
- Identitet för Luleå

Stadsparken har höga värden under sommaren. (bildkälla: www.lulea.se)

Isskulpturen varierar mellan olika djur från år till år. 2012 var det en skogsgroda.

Norra hamnen

Norra hamnen ligger i förgrunden av stadssiluetten som blir entrén till staden för besökarna som kommer till staden norrifrån. Den norra hamnen rustades upp under 2008 med ett förlängt kajstråk i innerdelen av stadsviken. Under varma sommarkvällar är norra hamnen en livfull plats med barer och restauranger längs med kajen. Platsen har god kontakt med vattnet och samspelar med kulturens hus som bidrar med folk i rörelse. I det östra hörnet av kajen bjuder en trappa in till spontana sittplatser i midnattssolens skådespel.

Kvalitéer och värden

- *Entré till staden*
- *Vattenkontakt*
- *Viktig i Luleås stadsbild och flödet i staden*

Norra hamnen lockar mycket folk under varma sommarkvällar.

Hermelinsparken

Hermelinsparken är Luleås äldsta och största anlagda park på två hektar. Parken har den tidstypiska gestaltningen från början av 1900-talet med genomgående axlar och där emellan slingriga mindre gångar. Genom parken löper en förlängning av Storgatan med en björkallé upp mot residenset som ligger väster om parken. I det nordvästra hörnet av parken finns en småskalig och pedagogisk del där främst spännande perenner men även nya buskar och träd som inte hör hemma i växtzon fem finns planterade. I parkens södra del ligger Norrbottensmuseet som är integrerat i parkens gestaltning. Förutom museet och residenset så omges parken till största delen av gymnasial skolverksamhet. Detta medför ett stort flöde av ungdomar som rör sig genom parken dagligen. Parkens värden är koncentrerade till sommaren. Vintertid erbjuder parken inte några anmärkningsvärda kvalitéer som inbjuder till aktivitet.

Kvalitéer och värden:

- *Stort grönområde i centralt läge*
- *Pedagogisk. Visar upp annorlunda växter*
- *Norrbottensmuseet*
- *Kulturhistoriskt värde*

Hermelinsparken anlades i slutet av 1800-talet och är Luleås äldsta park. (bildkälla: www.lulea.se)

Gültzaudden

Gültzaudden har alltid haft stor betydelse för Luleå. Christian Gültzau startade under 1830-talet Josefine Varf på udden och byggde segelskutor. Därav dagens namn på platsen. Gültzaudden ligger skyddat och avskilt från centrala Luleå, men samtidigt väldigt nära. Gültzaudden består till största del av en gammal tallskog som ramar in den stora öppna gräsytan som breder ut sig i mitten av området. Gräsytan faller böljande ner mot sandstranden som ligger skyddad i en liten vik. Här är det fullt med folk under varma sommardagar då Gültzaudden är ett populärt utflyktsmål för stadsborna på centrumhalvön. I slutet av augusti varje år anordnas en musikfestival på Gültzaudden och det händer också att det anordnas konserter och olika event på området. Längs med vattnet löper ett gångstråk runt udden som är en del av det stråk som går runt centrumhalvön. Platsen är familjevänlig med en stor lekpark och uteservering under sommaren. Även under vintern erbjuder platsen kvalitéer då det byggs en stor snödrake som är ett attraktivt utflyktsmål för barnfamiljer och förskolor. Det finns även med i Luleå Kommuns planering att under de kommande åren bygga ett åretrunkallbadhus på Gültzaudden som kommer bidra med ett ökat folkliv till platsen över hela året.

Kvalitéer och värden:

- Sol och bad
- Öppna ytor för spontan aktivitet
- Tallskogen
- Lekmöjligheter för barn, familjevänlig
- Aktivitet under hela året
- Plats för event
- Identitet för staden
- Motion

Gültzaudden är en populär badstrand för de som bor i centrala Luleå.

Under vinter smyckas Gültzaudden med isskulpturer.

Gültzauddens kontakt med vattnet är en av dess stora kvalitéer.

Stråket runt centrumhalvön

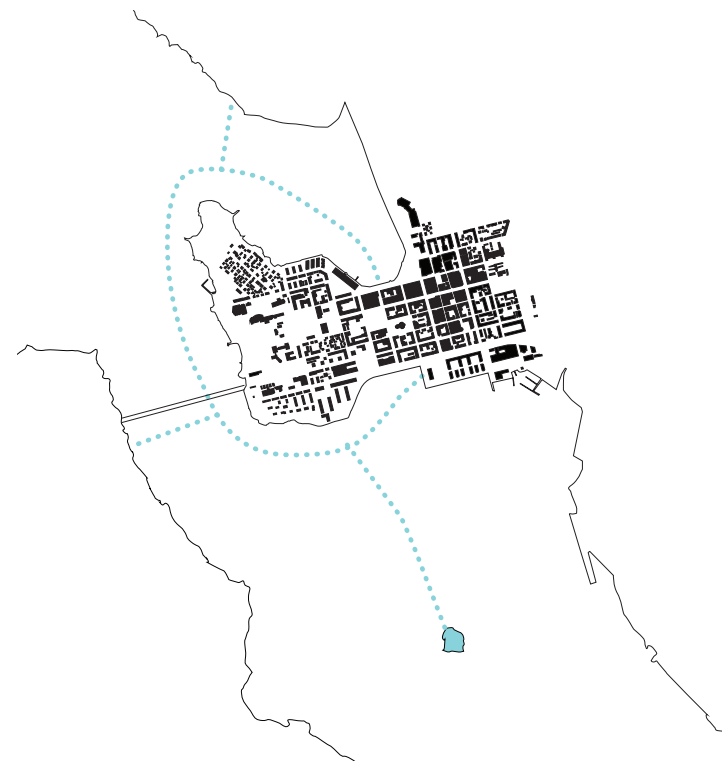
Mellan den norra och södra hamnen löper ett sammanhängande promenadstråk längs med vattnet. Stråket rör sig genom varierade miljöer i staden med en konstant vattenkontakt längs med hela stråket. Stråket har ett högt rekreativt värde och är lättillgängligt för de som bor på stadshalvön. Stråket gör det lätt för människor i staden att komma ut och uppleva naturens, årstidernas och vådrets växlingar. Luleå har starka kontraster mellan årstiderna och det är därför en extra stor kvalité att människor i staden erbjuds möjlighet att lätt ta sig ut och uppleva landskapets förändringar. Stråket används under hela året men främst på sommaren för lek, bad och sol, hundrastning, joggning och promenader.

Kvalitéer och värden:

- Motion
- Närheten till vattnet
- Lättillgängligt
- Varierad natur

Stråket runt centrumhalvön löper hela tiden längs med vattnet

Isvägen

I februari då dagarna blir ljusare och vårsolen börjar stanna uppe längre blommar ett nytt rekreativt område upp. Isen! Det blir ett rekreativt område i centrum för utflykter, skidåkning, fiske, skotertrafik och skridskoåkning. Sedan 2002 så plogar kommunen upp en bred väg på isen mellan norra och södra hamnen som har blivit ett uppskattat rekreativt område. Att ploga upp en väg gör att isen blir tillgänglig för alla. Även de med funktionshinder kan ta sig ut på isen via någon av ramperna. På isvägen träffas gammal som ung, några på skidor andra på skridskor eller vissa är bara ute och promenerar på lunchen för att njuta av vårsolen och det vita böljande landskapet. Isvägen leder ut till Gråsjälsören som är en ö 1,5km ut i fjärden där det på helger finns fikaförsäljning.

Kvalitéer och värden:

- Höga rekreativt värden för hela stadskärnan
- Landskapet
- Motion och friluftsliv
- Identitet för Luleå

Isvägen är ett populärt promenadstråk under vårvintern.

Isvägen leder ut till Gråsjälsören som är en liten ö i fjärden.

Oscarsvarv

Historia

Oscarsvarv ligger på den sydvästra delen av stadshalvön närmast vattnet. Under 1700-talet gick Oscarsvarv under namnet Skutudden. Platsen fick sedan namnet Bränneriudden efter att ett bränneri anlades år 1798 som kunde försörja stadens köpmän med sprit. I början av 1830-talet rådde hungersnöd i Norrbotten. Svenska staten organiserade då en hjälpinsats och skickade spannmål till Luleå. I utbyte skulle Luleå leverera timmer och virke till ett bjälkmagasin. Detta blev startskottet för Luleå som industristad och år 1834 anlades Oscarsvarv som skeppsbyggeri. Namnet Oscarsvarv är en hyllning till Kung Oscar I som var kronprins på den tiden. Ytterligare varv anlades, bland annat Josefine varv på Gultzaudden. På 1830-talet var detta dåtidens största skeppsvarv i Sverige med som mest över 450 anställda arbetare när Luleå hade cirka 1000 invånare. Men högkonjunkturen varade bara i tre år och då de statliga lånen skulle betalas tillbaka var konkursen ett faktum. Varvet fanns kvar i nästan 40 år efter konkursen, men med betydligt mindre verksamhet. Efter varvets nedläggning byggdes stora kolmagasin för import av kol samt en snickerifabrik mellan åren 1874-1895 med upp till 100 anställda. Det finns idag inga spår av dessa verksamheter på platsen. Under 1900-talet har platsen använts sporadiskt som industriområde för varvsverksamhet. Så sent som i början av 90-talet användes området fortfarande som förvaring och magasinering av privatbåtar. (www.lulea.se)

*Vy över industriområdet Oscarsvarv år 1927. Längst ut på udden är de tre kolmagasin som användes för import av kol i slutet på 1800-talet.
(Bildkälla: Luleå stadsarkiv)*

*Området användes som båtuppläggningsplats under senare delen av 1900-talet. Bilden är tagen från bergnälsbron år 1990.
(Bildkälla: Luleå stadsarkiv)*

Oscarsvarv i Luleå

Oscarsvarv har gett upphov till namnet för hela områdetsöder om Sandviksgatan som luleborna kallar för Varvet. Sandviksgatan skapar en trafikbarriär mellan Varvet och övriga centrumhalvön. Entréerna för fotgängare till Varvet sker via gångtunnlar och övergångsställen. Kopplingen till stadskärnan går till största del genom gångtunneln i områdets östra del som markerar ett tydligt avslut från stadskärnan. Byggnaderna på Varvet utgörs främst av större flerbostadshus och längs med Sandviksgatan finns kontor och enstaka handelslokaler. Även om det finns handelsverksamheter på Varvet så finns det inga verksamheter som lockar människor till platsen och skapar en naturlig rörelse mellan stadskärnan och området. De är relativt glest mellan de större bostadshusen men längre in i området och närmare grönområdet är mindre hus belägna och bildar ett litet villaområde. Den L-formade byggnaden närmast vattnet innehar förskoleverksamhet.

I och med att hela varvsområdet ligger avskilt från stadskärnan förstärks områdets koppling till grönområdet närmast vattnet. Grönområdet får därigenom ett större värde som stadsdelspark för de som bor på Varvet. Kopplingen till grönområdet stärks med minskande avstånd, speciellt för byggnaderna som ligger söder om Västra varvsgatan. Entréerna till grönområdet är baserade på den rådande gatustrukturen på Varvet.

Kopplingen mellan stadskärnan och Varvet ger till största del genom tunneln i områdets östra hörn.

skala 1:3000/A3

Inventering

Platsen består i huvudsak av öppna klippta gräsytor med träd och buskar som är fritt utplacerade individuellt eller i grupper. Många av träden på platsen är av god kvalitet. Det dominerande trädslaget är björk men det finns även inslag av rönn, hägg, tall och gran. De stora öppna gräsytorerna är väl tilltagna och inbjuder till spontan aktivitet. Genom platsen löper ett huvudstråk som är en del av promenadstråket runt centrumhalvön. Stråket är en mycket populär motionsslinga för de som bor på centrumhalvön vilket bidrar till att många människor passerar platsen dagligen. Huvudstråket genom platsen används flitigt under hela året. Stråket snöröjs, men under vårvintern då isvägen öppnar så föredrar många att förlägga sin dagliga promenad till isen istället. Övergången till vattnet tas upp av ett erosionsskydd av mindre stenblock. Längs med strandskoningen växer det partier av sly som bidrar till att binda samman massorna närmast vattnet. Det finns några små partier med sandstrand som används av badgästerna för att ta sig ner i vattnet. Sandstränderna har ett relativt förfallet intryck och dess främsta funktion är att göra vattnet tillgängligt för badgästerna. Under sommaren kan folk ligga utspridda på gräset under soliga dagar och vissa tar sig ut i vattnet och badar. Området profilerar sig inte som en badplats. De som är ute efter en riktig badplats med en stor sandstrand går till Gültzauudden. Huvudstråket som löper genom området fortsätter vidare under Bergnäsbron i det nordöstra hörnet bredvid en grusparkering. En lekplats är placerad i ett skyddat läge i områdets östra del. Lekplatsen riktar sig till mindre barn och består av en gungställning och en rutschbana som står i en rektangulär sandlåda.

Området har en vacker utsikt över fjärden.

Erosionsskyddet längs med den södra stranden.

Områdena där erosionsskyddet är dåligt hjälper vegetationen till att binda samman massorna.

Drivsnön som blåser in från fjärden skapar vågformationer över området.

Stranden har ett förfallet intryck och vegetationen börjar ta över.

Entrén till området under bergnäsbron.

Under vinter snöröjs stråket genom området.

Lekplatsen består av en rutschkana och gungställning i en sandlåda.

Utblick över bergnäsbron.

Inventeringskarta

Inventeringskartan märker ut det mest utmärkande elementen på Oscarsvarv idag. (Bildkälla: www.blomurbex.com)

Stråket runt centrumhalvön löper genom området.

Iögonfallande parti av barrträd delar upp området.

Lekplatsen står tom utan lekvärden under vintern.

Under vintern förekommer inga aktiviteter utanför huvudstråket.

Analys

Rekreationsområdena på centrumhalvön som presenterades tidigare har i förhållande till grönområdet på Oscarsvarv en tydlig identitet och är väletablerade platser i staden. Oscarsvarv har stor potential och goda möjligheter att styrka sin identitet med en ny gestaltning.

Oscarsvarv riktar sig till två målgrupper:

- De som rör sig genom platsen som del av stråket runt centrumhalvön.
- De som bor på Varvet och nyttjar området som kvarterspark under sommaren för sol, bad och rekreation.

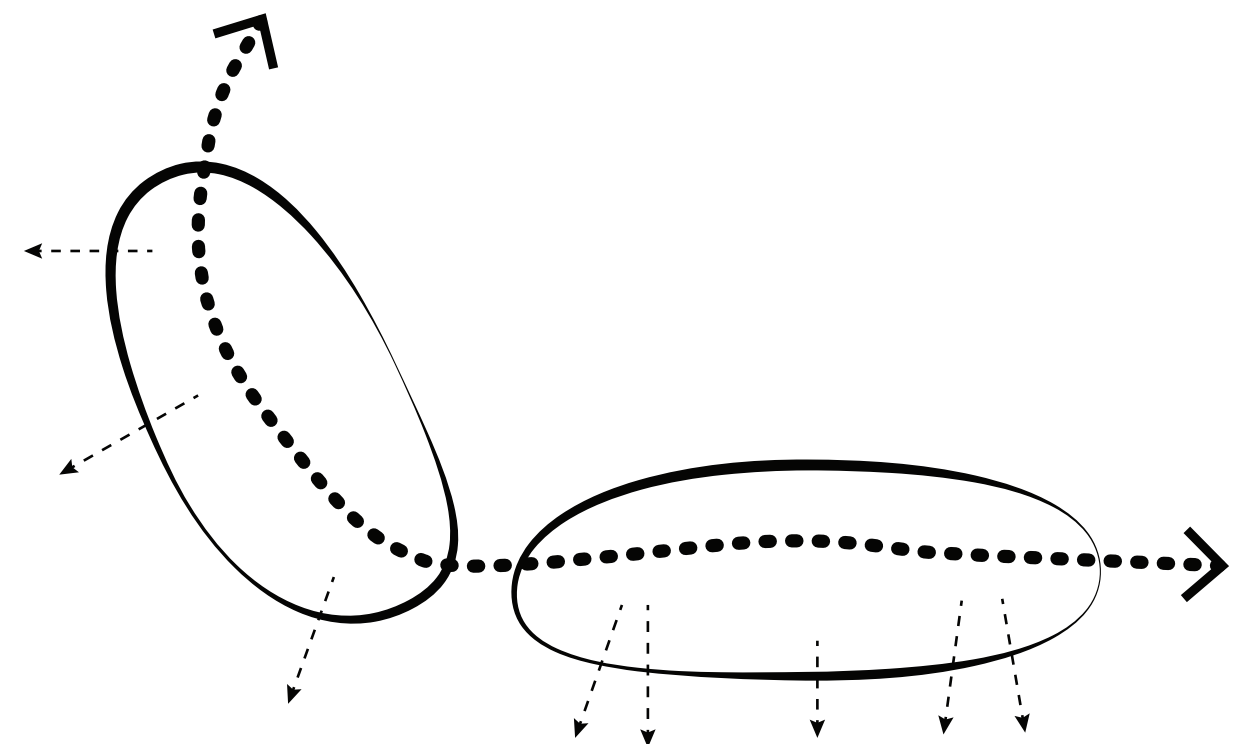
Platsen har idag en svag identitet som i grova drag består av huvudstråket och de öppna gräsytor som utblickar över fjärden. Det är många som dagligen rör sig på huvudstråket genom platsen och för de flesta av dem är det bara en transportsträcka som är en del av stråket runt centrumhalvön. Platsen har utsikt över fjärden men besökarna bjuds inte in till kontakt med vattnet. Platsen har idag ingen målpunkt eller något som fångar upp människor och lockar dem till att stanna upp och röra sig utanför huvudstråket. De som nyttjar platsen och uppehåller sig där är till största del de som bor i närområdet och använder platsen som stadsdelspark för rekreation. Erosionsskyddet börjar på vissa områden erodera ut

i vattnet och dessa partier är i behov av renovering. På sikt behöver erosionsskyddet längs med hela området förnyas.

I mitten av området finns ett iögonfallande parti med gran och tall som huvudstråket löper igenom. Barrträden bidrar till att dela upp området i två större rum.

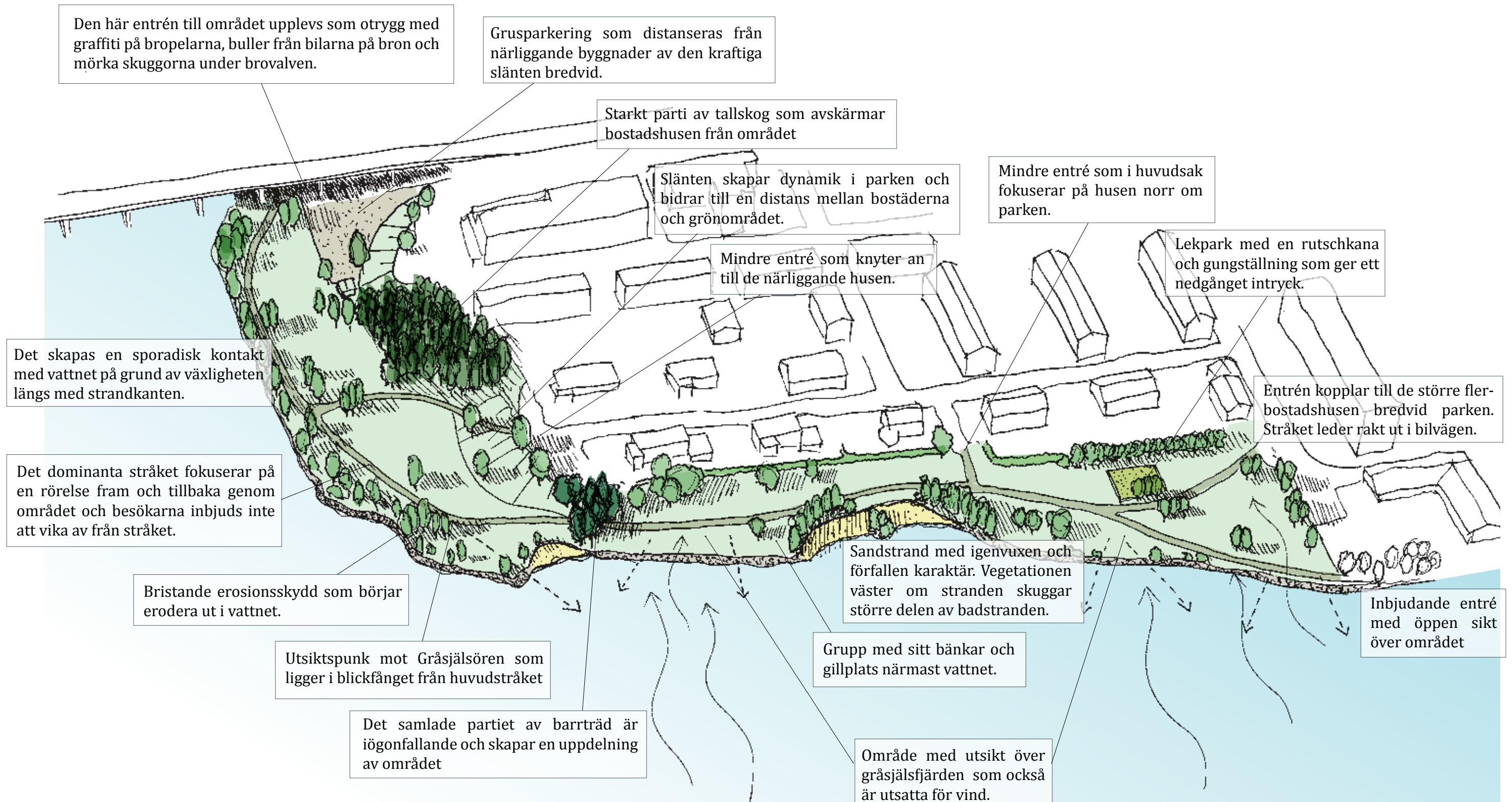
Lekplatsen är nedgången och lekutrustningen behöver bytas ut. Under vintern står lekplatsen tom då gungorna och rutschkanan begränsas av snön. Områdets kvalitéer som stadsdelspark försvinner under vintern och aktivitet utanför huvudstråket är då helt obefintlig. Rekreativvärdena i stadskärnan är under vintern koncentrerade till Stadsparken, Gultauudden och isen. Oscarsvarv förlorar många av sina kvalitéer under vintern och det är endast stråket som löper genom platsen som förblir en nämnvärd kvalité. Det finns idag ingen koppling mellan Isvägen och Oscarsvarv. En sådan koppling hade kunnat hjälpa till att befolka Oscarsvarv.

Varvet saknar samlingspunkt där de boende i området träffas spontant. Att ha en attraktiv lekplats som går att nyttja över hela året hade kunnat skapa den samlingspunkten.

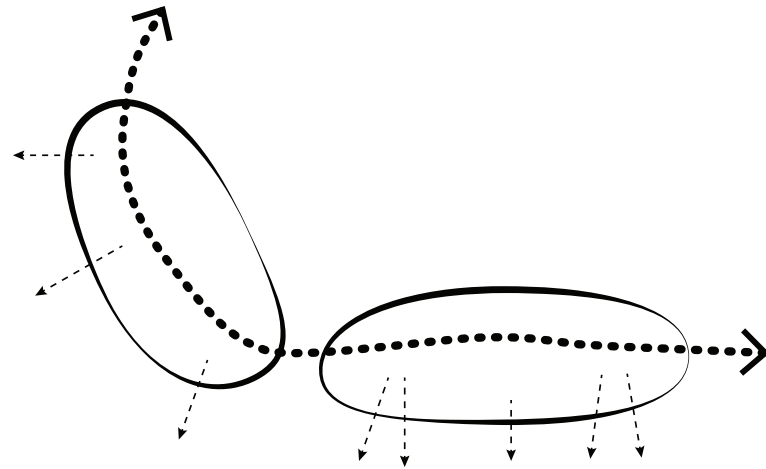
Oscarsvarv kan generellt delas upp i två större rum. Huvudstråket är väldigt dominant och vid rörelsen genom området erbjuds endast en sporadisk kontakt med vattnet.

Analyskarta

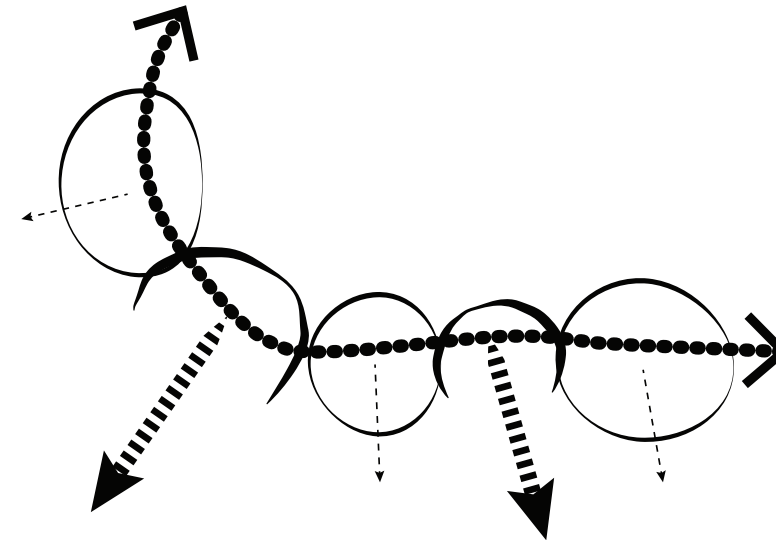

Gestaltningens program

Gestaltningens princip

Idag rör sig besökaren genom två större rum med en sporadisk vattenkontakt.

Den nya gestaltningen ska fokusera på att dela in området i sekvenser och skapa punkter med mer koncentrerad vattenkontakt.

Gestaltningens program beskriver ställningstaganden och förhållningssätt inför gestaltningsarbetet.

Stadsmiljöprogrammet

Stadsmiljöprogrammet kan ses som en vägledning för hur Luleå stad ska utvecklas. Där står bland annat att stadens närhet till vattnet är något som bör tas till vara och utvecklas vidare. Luleås identitet som sjöstad bör stärkas och stråket som leder runt centrumhalvön skall utvecklas till ett mer enhetligt grönstråk. För personer som bor inom stadsbygden ska det vara enkelt att uppleva natur och årstidsväxlingar. Detta är riktlinjer som bör tas i beaktning vid gestaltningen av Oscarsvarv.

Identitet

Oscarsvarv ska få en stark identitet och som även blir identitetsskapande för hela Varvsområdet. Den nya gestaltningen ska göra att Oscarsvarv blir ett attraktivt rekreativt område och samlingspunkt.

Aktivitet

Området ska ha förutsättningar för att aktiviteter ska äga rum över hela året. I synnerhet ska det finnas lekvärden för barnen under såväl sommar som vinter.

Vattenkontakt

Vattnet skall ha en central roll i gestaltningen och dess utformning skall locka till kontakt med vattnet. Under sommarmånaderna skall parken inbjudas till sol och bad. Under vintern skall möjligheter finnas att integrera isvägen som löper förbi Oscarsvarv.

Klimatspeken

Den nya gestaltningen ska utgå från platsens klimatförutsättningar och utnyttja dessa till sin fördel. Platsen är hårt präglad av vind och hänsyn till detta måste tas för att göra området inbjudande. Förslaget ska beakta snö och is som gestaltande element.

Stråket runt centrumhalvön

På stråket runt centrumhalvön rör det sig många människor dagligen. Platsen skall bli något mer än bara en transportsträcka och innehålla kvalitéer som gör att besökare vill uppehålla sig där.

Småbåtshamn

Luleå kommun har ett stort behov av småbåtshamnar. Kan Oscarsvarv möjligtvis vara ett aktuellt område för en småbåtshamn?

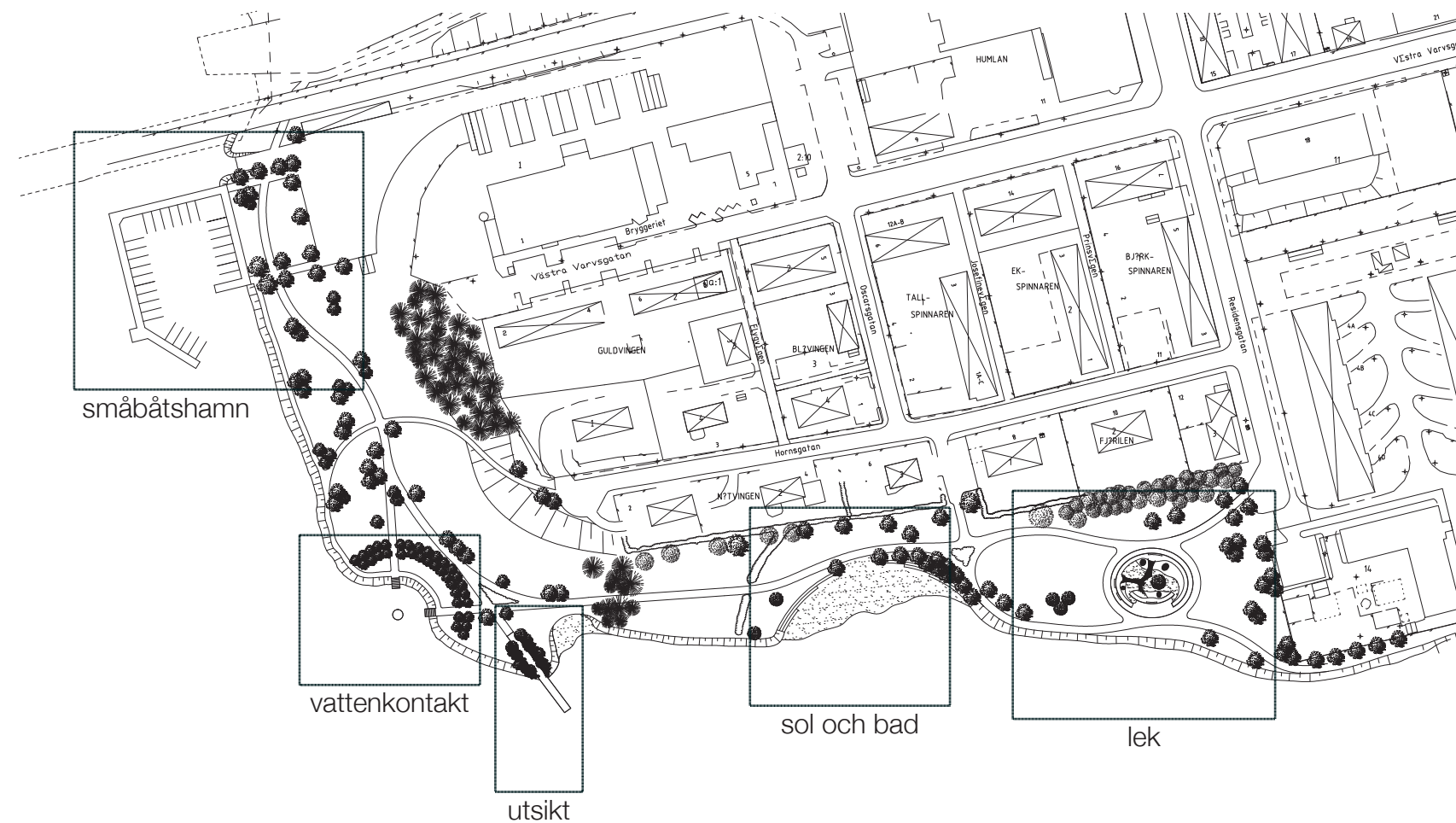
OSCARSPARK

- Alla tiders park

Genom hela området löper ett böljande huvudstråk som transporterar besökarna genom platsen. Stråket håller hela tiden en distans till vattenbrynet samtidigt som den visuella vattenkontakten är ständigt närvarande. Området är uppdelat i rumsliga sekvenser av platsens vegetation och fokuserar på upplevelsen av att röra sig genom området. Parken har element som tillsammans bygger upp en stark identitet för platsen. Besökarna som rör sig genom parken som en del av stråket runt centrumhalvön inbjuds till en kontakt med vattnet och lockas till att uppehålla sig och utforska platsen vidare.

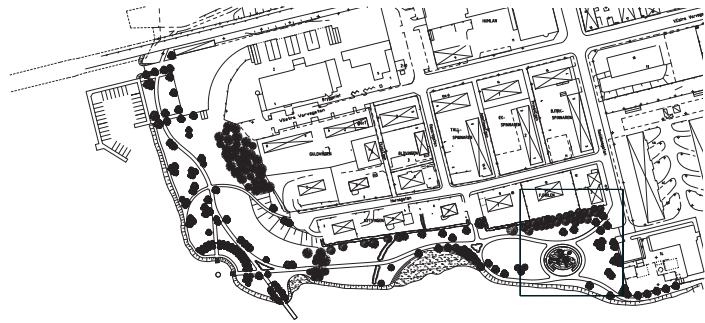
Vid presentationen av förslaget leds läsaren genom området från öster till väster och startar med lekplatsen vid namn Vindslukaren.

Orienteringsplan

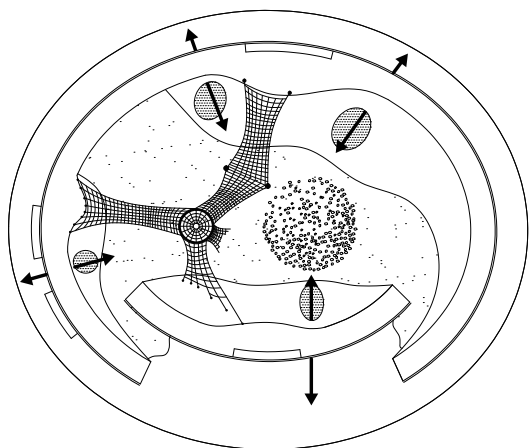

Lek

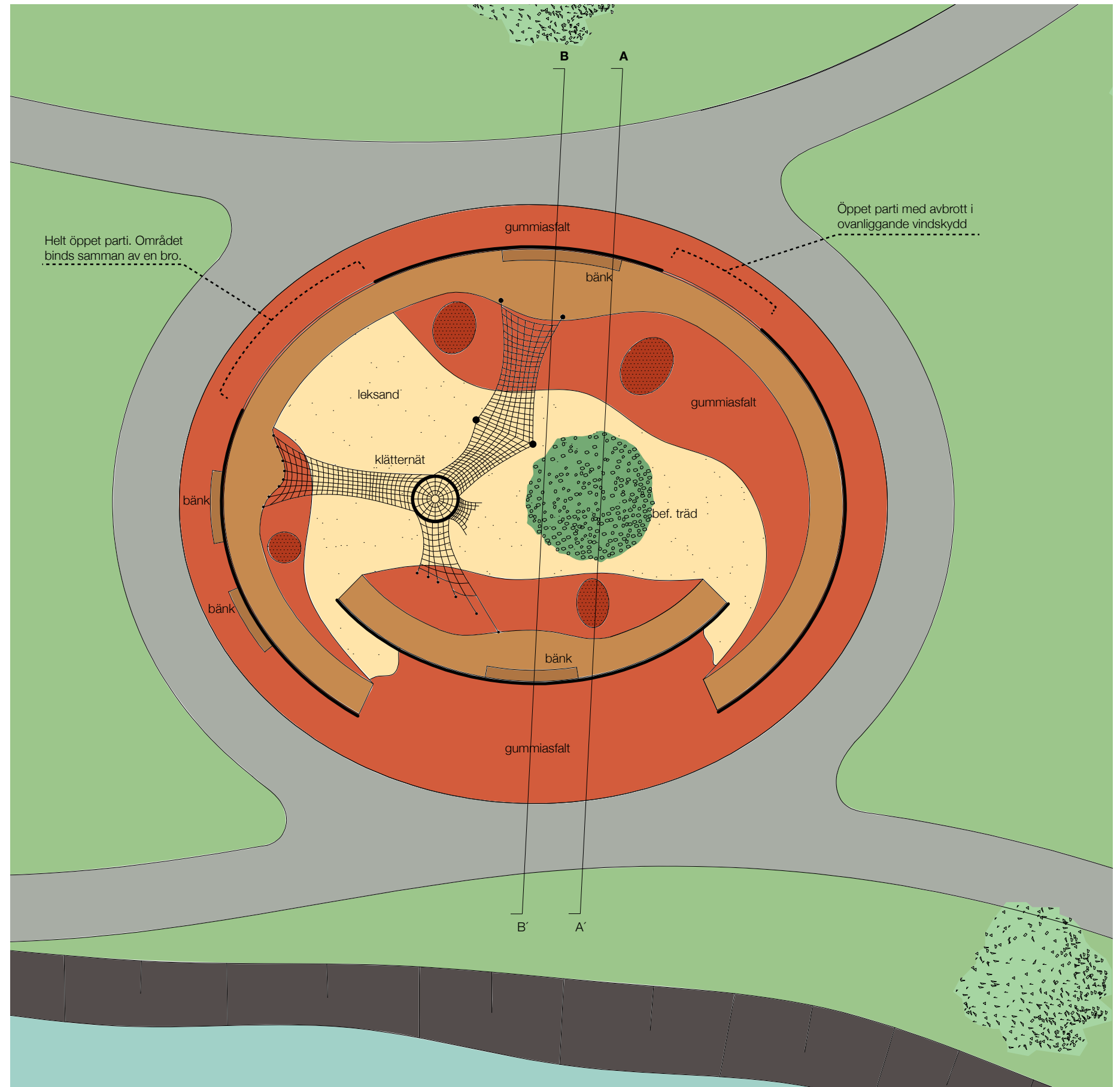

Vindslukaren

Lekplatsens gestaltning samspelar med klimatet och slukar kastvindarna som sveper in från fjärden. Grundstommen i lekplatsen ligger i det rampsystem som böljar fram i rundade formationer. På rampernas utsida är det väggar som i svepande partier skapar förhöjningar som vindskydd. Från rampernas insida svallar sluttande partier av gummiastfalt ner i sandlådan som breder ut sig i mitten av lekplatsen, snitt A-A. I de sluttande partierna av gummiastfalt leder tunnlar ut genom väggarna och barnen kan enkelt röra sig fritt och lekfullt mellan in- och utsidan. De upphöjda väggarna/vindskydden har också delvis passager som är kombinerat med klätterkonstruktioner på väggens utsida. Klätternät överbygger nivåskillnader och inbjuder till kreativa och komplexa former av lek. Rampsystemet är handikappanpassat och vilket möjliggör att barn i rullstol att delta i leken. För att lekplatsen inte ska upplevas för sluten och avskärmande mot omgivningen så lämnas ett väggparti öppet med fri sikt mellan gångstråket och sandlådan. I mitten av sandlådan bevaras en vacker rönn som ger ett ytterligare lekvärde till platsen.

Pilarna i planen illustrerar tunnlar som går genom väggarna och skapar lekfulla element.

skala 1:200/A3

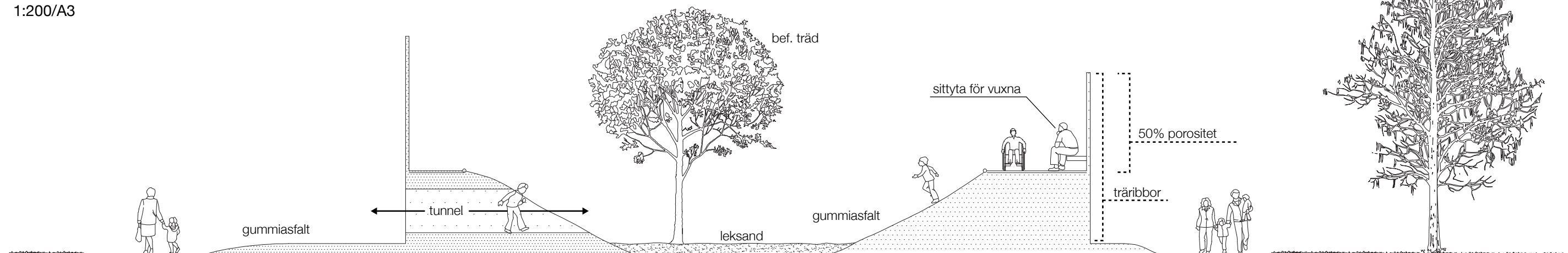

Ett par sitter och njuter av solen medan folk passerar förbi genom parken. För barnen är leken i full gång på klätterväggen.

Barnen leker i klätternäten som binder samman lekplatsens nivåskillnader. Den handikappanpassade rampen möjliggör att rullstolsburna barn också kan delta i leken.

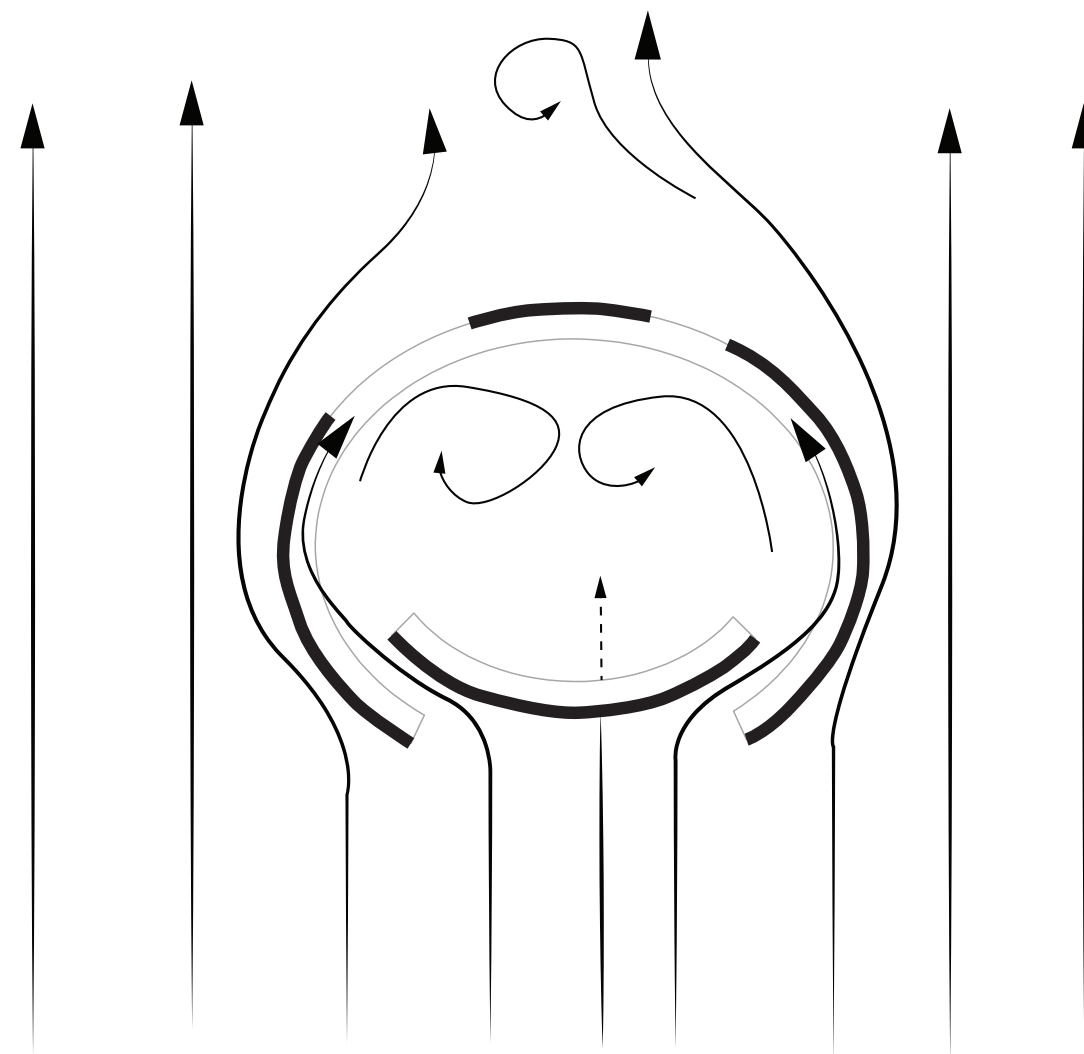
Snitt A-A 1:200/A3

Under vintern blåser det främst från nord, norväst och syd. Men nord- och nordvästvindarna bryts till viss del ner av byggnaderna och vegetationen norr om platsen. Därför blir sydvindarna mest dominanta för området som under vintern drar med sig stora mängder drivsnö från fjärden.

I gestaltningen har vindskydden inte bara som uppgift att reducera vindar utan även samla upp drivsnö som blåser in från fjärden. Snödrift kommer igång vid 3-5m/s beroende på snöflingornas tyngd. När vindarna bryts ner och hamnar i ett vak så faller snön till marken. Den största uppsamlingen av drivsnö sker bakom vindskydd med en porositet på 50% (Glaumann, 1988). Därför består vindskydden runt lekplatsen av träribbor med en distans mellan ribborna som skapar ett optimalt vindskydd för att samla upp drivsnö. Distansen mellan ribborna gör också att väggarna/vindskydden inte upplevs lika starkt avskärmande. Det skapas även ett lekvärde då barnen kan stå och spionera ut mellan ribborna.

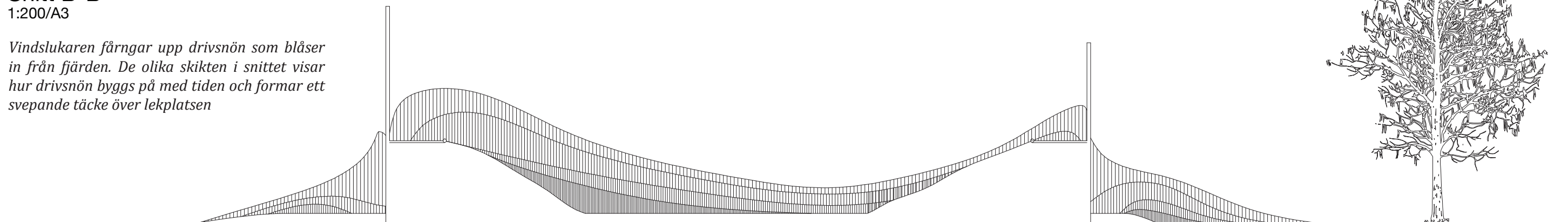
Enligt Glaumanns principer för hur drivbildningar av snö skapas bakom ett vindskydd kommer drivsnö att fångas upp och lägga sig som ett svepande täcke över lekplatsens topografiska nivåer. Utformningen av lekplatsen maximerar upptagningen av drivsnö och tunnlarna som går genom väggarna bidrar till att skapa intressanta formationer i snödrivorna. Tunnlarna blir under vintern extra intressanta för barnen att leka i då vissa fylls med snö och andra hålls öppna av vinden.

Området präglas av vindar som blåser in från fjärden. När vindarna träffar vindslukaren bryts de till viss del ner av de genomsläppliga väggarna och mitten skapas ett område med reducerad vindhastighet som samlar upp drivsnön.

Snitt B-B 1:200/A3

Vindslukaren fårngar upp drivsnön som blåser in från fjärden. De olika skikten i snittet visar hur drivsnön byggs på med tiden och formar ett svepande täcke över lekplatsen

Under vintern bäddas lekplatsen in i ett täcke av svepande drivsnö från isen.

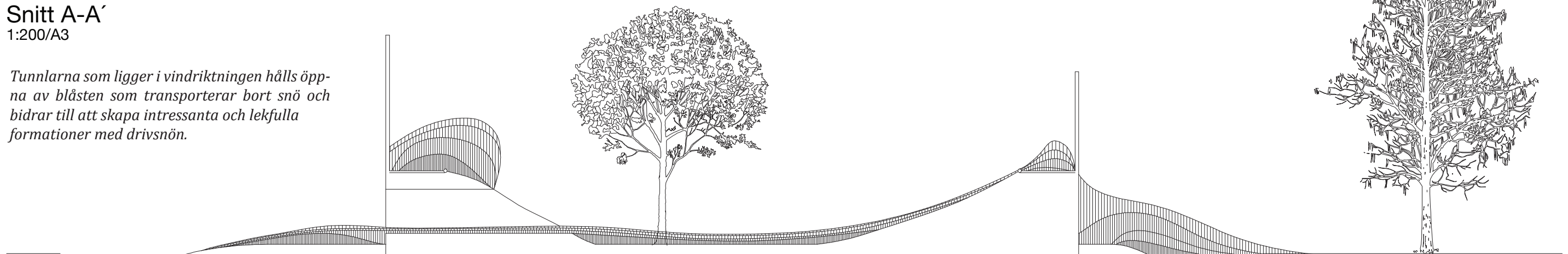

Barnen lekar i de snöfyllda landskapet. Tunnelarna som barnen känner till från sommaren har nu delvis täckts med snö.

Snitt A-A'

1:200/A3

Tunnelarna som ligger i vindriktningen hålls öppna av blåsten som transporterar bort snö och bidrar till att skapa intressanta och lekfulla formationer med drivsnön.

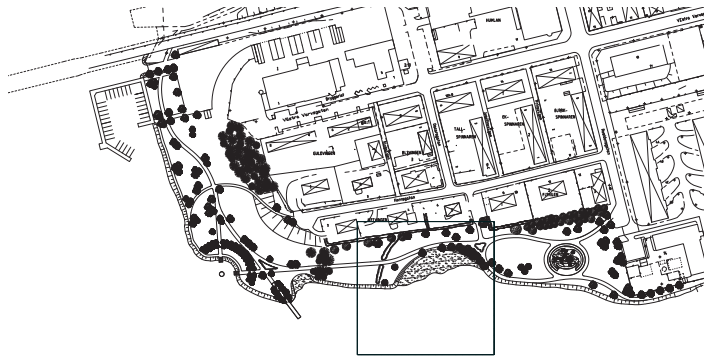
Lekplatsen har ett skulpturalt uttryck med dess svepande vindskydd som avlöser varandra. Den diffusa designen lämnar utrymme för barnen att själva tolka platsens lekvärden och på så sätt blir lekplatsen attraktiv för barn över ett bredare åldersspann.

Oscarsvarv har idag ingen tydlig samlingspunkt som förenar de boende i närområdet. Lekplatsen erbjuder sociala ytor där föräldrarna till barnen kan utväxla spontana möten och bygga relationer i grannskapet. Att lekplatsen ligger precis vid huvudstråket bidrar till att det är mycket folk i rörelse och människor interagerar med lekplatsen. Lekplatsen kan bli den samlingsplatsen som Oscarsvarv saknar.

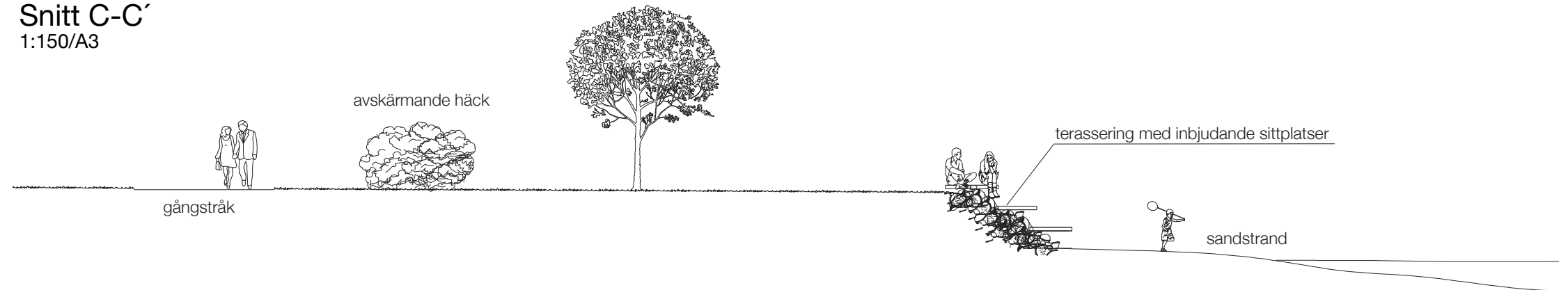

Bilden visar hur Vindslukaren ger stark identitet åt platsen då det snöklädda ribbverket är upplyst i kvällsmörkret.

Sol och bad

Snitt C-C'
1:150/A3

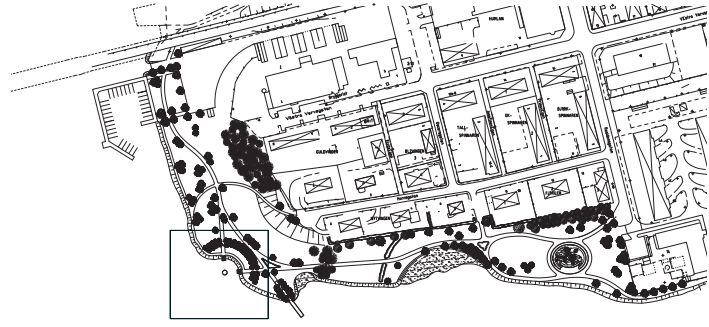
Strandpartiet

Träden som tidigare skuggade stranden tas bort för att släppa in solen. Den befintliga sandstranden utökas en bit upp på land med en terrassering mot gräsmattan. Terrasseringen består av längsgående trädäck som formar trappsteg med en överbyggnad på erosionsskyddet. Trappstegen ramar in sandstranden och platsen får en stark rumsbildande karaktär som samspelar med den omgivande vegetationen med björkarna i öster och häcken i väster. Trappstegen skapar inbjudande sittplatser längs med strandkanten och i mitten lämnas en lucka där sandstranden sträcker sig upp mot gångstråket. Gräsytan ovanför sandstranden lämpar sig för besökarna som vill ligga och sola på gräset och enkelt kunna springa ner i vattnet.

skala 1:500/A3

Vattenkontakt

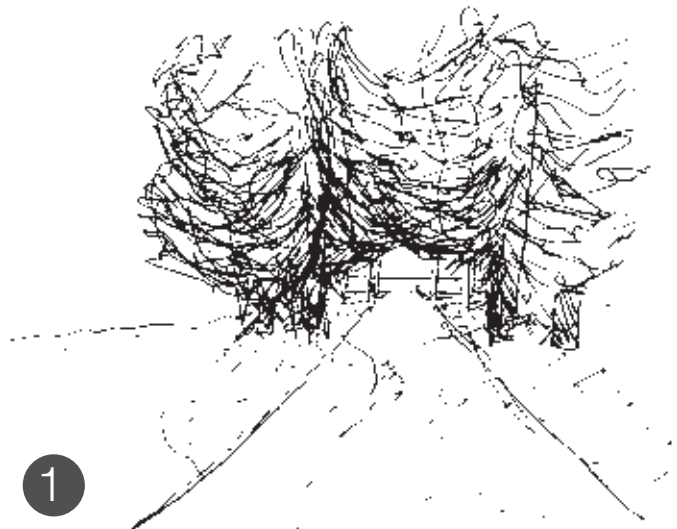
Björkbågen

Gestaltningen av det här partiet handlar om spelet mellan det öppna och det slutna rummet. Då besökarna passerar badplatsen och rör sig genom det tvärgående buskaget kommer de ut på en öppen yta med ett rakt stråk som leder genom det kraftiga partiet av barrträd. Besökaren serveras då en liten bit av kakan längst bort i synfältet samtidigt som det befinner sig i en helt skild rumslighet vilket skapar ett intresse och en nyfikenhet att röra sig vidare mot ett främmande mål.

De raka avstickande stråken ska väcka ett intresse och inbjuda besökarna att vika av från huvudstråket. Följande skissekvens beskriver rörelsen och upplevelsen längs med huvudstråket från öst till väst och hur personen lockas till det avstickande stråket mot vattnet.

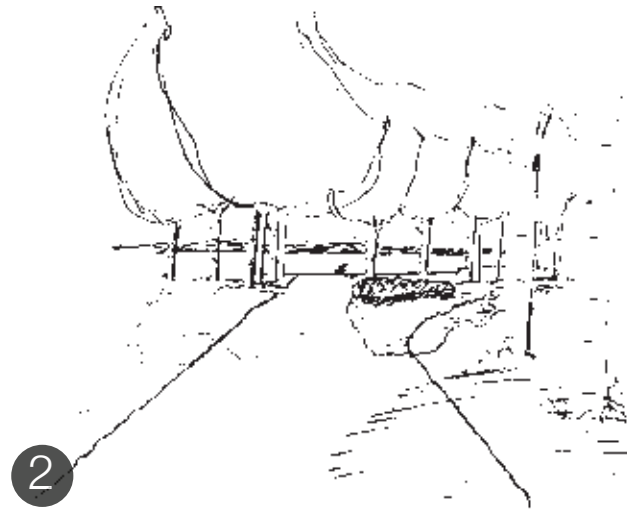

skala 1:500/A3

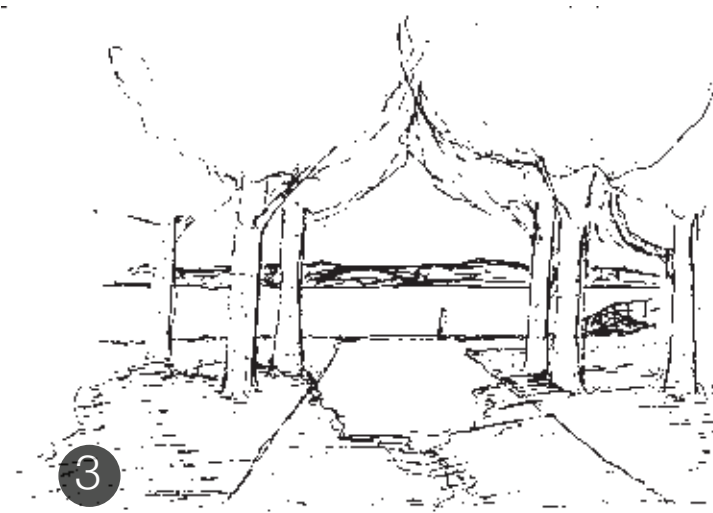
1

Barrträdens täta grenverk formar en tydlig passage där besökaren leds in från den öppna ytan. Syftet är att redan här väcka en nyfikenhet och få individen att fundera över vad som komma skall. I blickfånget vilar den väg som inbjudande fortsätter rakt fram mot älven som skymtar på avstånd.

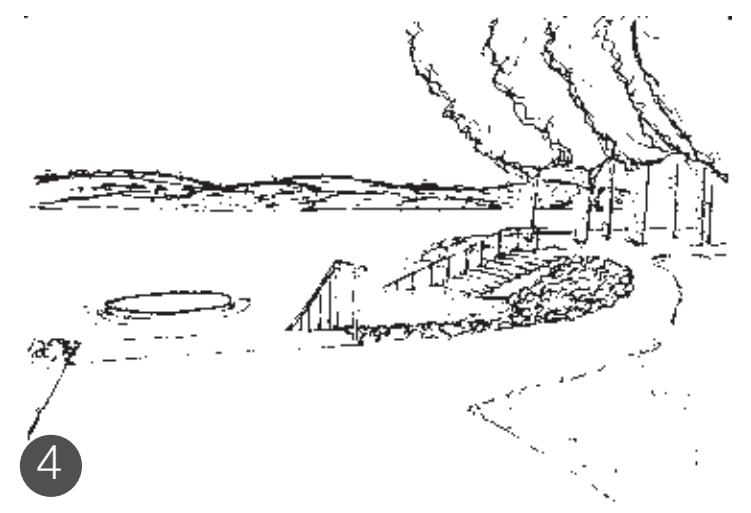
2

Efter barrpartiet har besökaren ett val. Huvudstråket svänger av åt höger men viljan att utforska den alternativa vägen rakt fram drivs på av den nyfikenhet som väcktes vid passagen mellan barrträden.

3

Från den öppna ytan lockas besökarens upptäckarlust ytterligare av en ridå av björkar som till stor del begränsar kontakten med älven på andra sidan. Gångstråket genom ridån inbjuder besökaren att ta kontakt med vattnet och en ledstång antyder att det finns mer att utforska.

4

På andra sidan björkridån avslutas det raka stråket och en stark rumslighet framträder. Det nya rummet har en välordnad och samtidigt mjuk karaktär som omsluter besökaren. Rumsligheten står i stark kontrast mot tidigare upplevelser i parken. Trappornas fortsättning ner i älven förstärker vattnets roll i rummet.

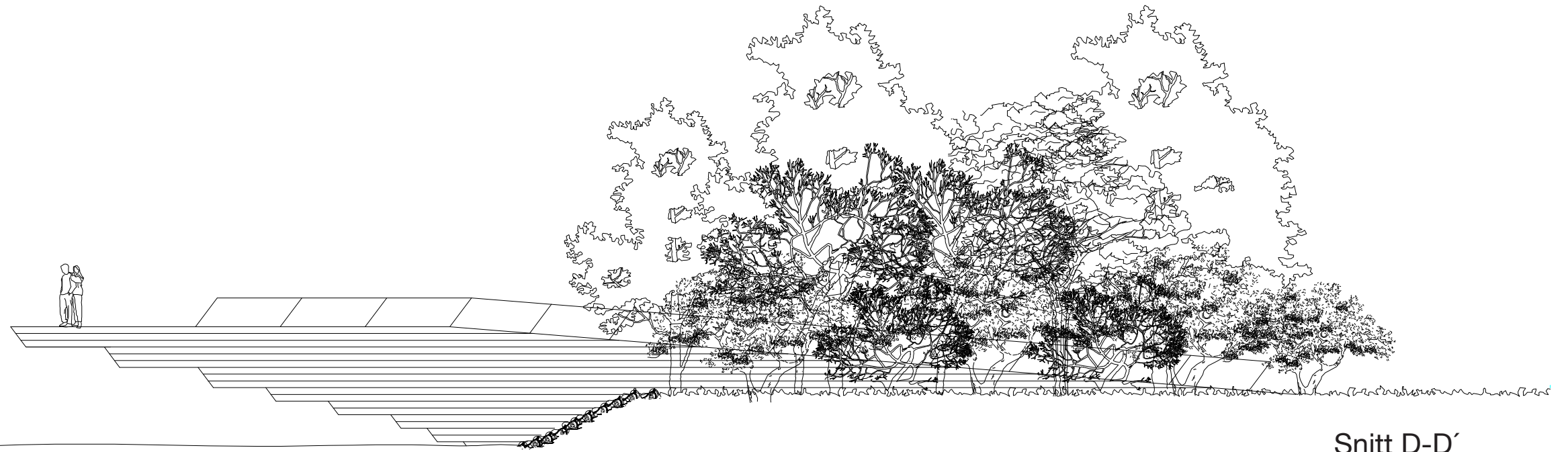

Den bågformade trädplanteringen samspelar med strandskoningen och med flytbryggan som mittpunkt skapas ett enhetligt intryck och en plats med tydlig identitet.

Vintertid

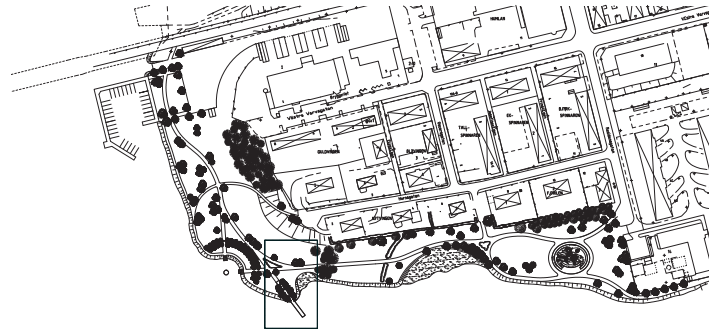
Under vintern blir trapporna ner i vattnet entréer till isvägen som löper förbi utanför. Det gäller inte bara vid björkbågen utan även trappan vid vindslukaren ansluts med en upplogad väg ut till isbanan. Att göra Oscarsvarv till ett entréområde för Isvägen är ett sätt att skapa mer liv och rörelse i området vintertid.

Snitt D-D'
1:150/A3

Utsikt

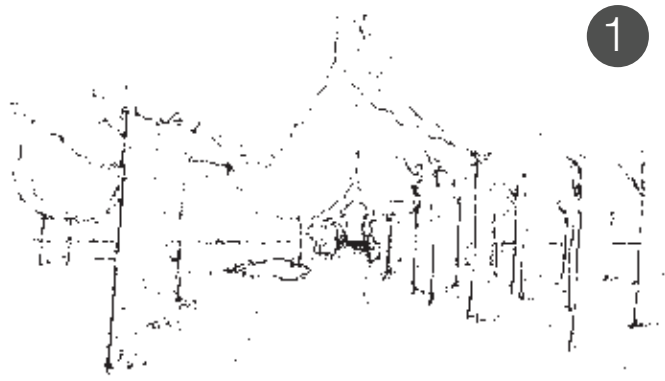
Utkiket

Utkiket är namnet på utsiktsplatsen som är ett centralt och identitetsskapande element i parken. Den pekar rakt mot Gråsjälsören som är belägen 1,5km ut i fjärden. Dess utformning fokuserar på upplevelsen av att möta och ta till sig landskapet. Rörelsen mot Utkiket löper längs med ett rakt stråk som viker av från huvudstråket. Sidorna om Utkiket är kantade med planteringar av träd och buskar som delvis skymmer utsikten men också skapar en nyfikenhet för besökarna genom att inte avslöja hela omgivningen. Rampen börjar redan en bra bit in på land och har en stark förankring i marken. Dess lätta lutning medför att besökaren förflyttas uppåt. Höjdskillnaden blir påtaglig först då besökaren passerat vegetationsavsnittet. Detta syftar till att skapa en stark kontrast mot den täta växtligheten man precis lämnat bakom sig och förstärker upplevelsen av det öppna landskapet och kontakten med vattnet.

En tredjedel av konstruktionen hänger ut över vattnet vilket är till stor fördel under vintern då isens starka krafter trycker på. Den avskalade konstruktionen gör att blåsten håller utsiktsposten fri från samlingar av drivsnö.

Utkiket syns från andra sidan barrträdspassagen vilket bidrar till att förstärka dess identitet som ett starkt element i parken.

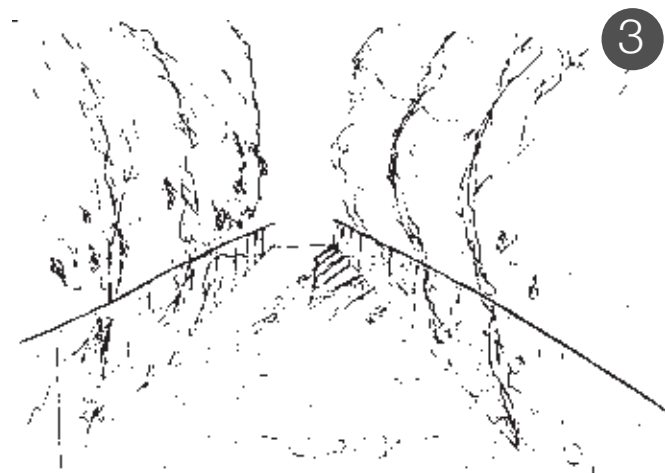
1

Huvudstråket fortsätter åt vänster medan björkarna ramar in och lockar besökaren mot Utkiket rakt fram.

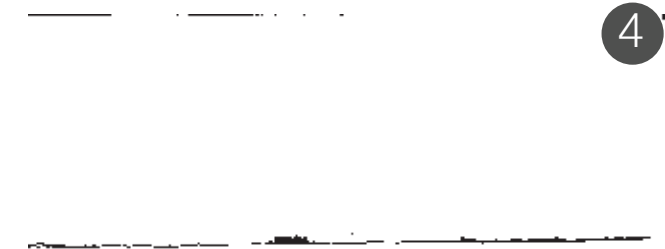
2

Det öppna landskapet över fjärden uppenbarar sig mellan björkstammarna och den visuella kontakten med vattnet är här påtaglig. Besökaren blir här medveten om Utkikets början. Slutet förblir dolt och bidrar till att väcka nyfikenhet och upptäckarlust att röra sig framåt.

3

Vid de första stegen upp på rampen sluter vegetationen sig om sidorna som skapar en mer småskalig rumslighet. Blicken följer rampens lutning som avslutas just ovanför horisonten.

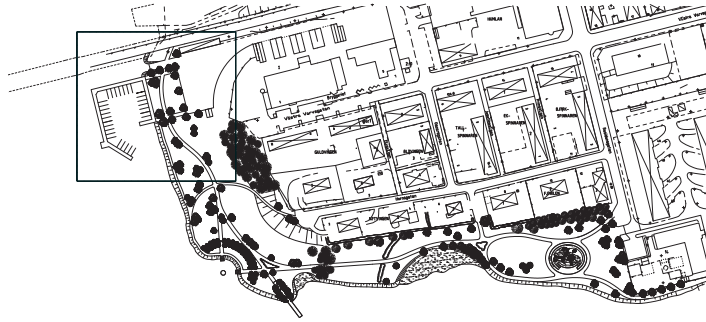
4

Mot slutet på rampen försvinner vegetationen på sidorna, landskapet öppnar upp sig och blicken fastnar på ön en bit ut i fjärden. Slutet på Utkiket svävar fritt över vattnet och besökaren exponeras för det öppna landskapet. Här skapas ett avlägset rum bestående av himmel och hav.

skala 1:500/A3

Småbåtshamn

Småbåtshamnen

Luleå kommun är i stort behov av fler småbåtshamnar. Den här småbåtshamnen kommer ha en positiv inverkan på Varvet som ett mer attraktivt bostadsområde. I det nordöstra hörnet av Oscarsvarv skapar småbåtshamnen en entré som förmedlar ett livfullt intryck. Småbåtshamnen bidrar med ökad aktivitet till Oscarsvarv vilket också gynnar platsen under Bergnäsbron som idag upplevs som relativt otrygg. Placeringen av småbåtshamnen tar tillvara på den redan befintliga grusparkeringen och den rådande kommunikationen för biltrafik till platsen. Småbåtshamnar har ofta problem med stölder men på grund av den stora mängden människor som rör sig genom området kommer stödrisken troligtvis inte vara ett problem. Småbåtshamnen blir också en kvalité i stråket runt centrumhalvön då årstiderna skildras med sjösättning på våren och upptagning av båtarna på hösten.

Isobelisker

Under hösten faller löven från träden och mörkret blir allt mer påtagligt för var dag som går. Samtidigt som snön lägger sig på marken så börjar isobeliskerna att växa. Isobeliskerna blir som ett levande element som livnär sig på mörker och kyla och sakta växer fram med vinterns intåg. För människor som dagligen rör sig genom området blir detta ett intressant skådespel att följa då isobeliskerna växer sig större för var dag som går.

Obelisker utstrålar ofta ett monumentalt uttryck. Men genom att ha en handfull isobelisker inom ett bestämt område så skapas ett relationsband som

binder samman platsen till en enhet. Obeliskerna är upplysta och har sporadiska placeringar längs med stråket genom området. Under sommaren syns inga spår av obeliskerna, bara böljande gröna gräsmattor.

Isobeliskerna skapas genom ett konstant vattentryck i obeliskens kärna. Sakta börjar isen byggda volym och väggar skapas runt vattenstrålen. Eftersom det är ett konstant vattenflöde så fryser aldrig vattentillförseln i obeliskens mitt och vattnet som hela tiden sprutar ut i toppen av obeliskens fortsätter att bygga på obeliskens storlek. Obeliskens storlek och form regleras med vattentrycket.

De rödmarkerade områdena visar placeringarna av isobeliskerna.

Diskussion

Sandgrundsparken i Karlstad. (Bildkälla: karlstad.se)

Kallbadhuset i Kastrup. (Bildkälla: white.se)

Min arbetsprocess

Inför det här arbetet ställde jag mig frågan *hur ett strandnära grönområde i centrala Luleå kan gestaltas för att skapa rekreationsvärden över hela året*. I den här delen av arbetet beskriver jag min arbetsprocess och reflekterar över hur mitt arbete svarat mot frågeställningen.

Litteraturstudien gav mig en översiktlig inblick i ämnet klimatplanering. Mycket av litteraturen hänvisade till undersökningar gjorda i Nordamerika under 60-talet. Synen på stadsplanering har förändrats under de senaste femtio åren och det är stora kulturella skillnader mellan Nordamerika och Skandinavien. Detta gjorde mig osäker på om det fakta som presenterades i dessa böcker direkt kunde tillämpas i dagens Sverige. I böckerna *Cities designed for winter* (1988) och *Northen cities* (1995) beskrevs vind upprepade gånger som en nyckelfaktor i planering för vintern. Detta ledde mig vidare till Mauritz Glaumanns bok *Klimatplanering Vind* (1988) som beskriver vindens betydelse vid planering av städer och offentliga miljöer. Glaumann gav konkreta fakta som gick att tillämpa i gestaltningen som till exempel hur vindar beter sig i förhållande till olika former av vindskydd. Det var parallellt med litteraturstudierna om vind som tankarna om vinden som ett gestaltande element började växa fram. Lekplatsens utformning är baserad på undersökningarna som presenteras i *Klimatplanering Vind* (1988). Jan Gehls litteratur gav mig goda kunskaper om hur människor utför aktiviteter i förhållande till klimatet. Ett exempel som presenteras är hur aktiviteterna på ströget förändrades i relation till rådande klimat samt att parkbänkar i skyddade

sollägen började användas vid betydligt lägre temperaturer på våren än de i sämre lägen (Gehl 1980). Gehls undersökningar gav mig en djupare förståelse för hur offentliga miljöer används under vinterhalvåret.

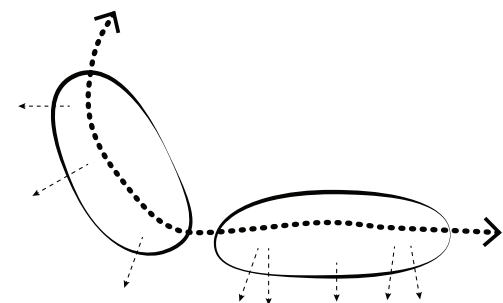
Inventering av rekreationsvärden på centrumhalvön utfördes parallellt med litteraturstudierna. Det var ett bra arbetssätt då det gavs utrymme att reflektera över litteraturen och omsätta den i ett perspektiv som var representativt för Luleå. Genom att arbeta med en figure-ground karta där alla byggnader var svarta skapades en tydlig visualisering över stadens uppbyggnad. I figure-ground kartan blev det uppenbart hur distanserat Varvet är från den övriga stadskärnan.

Under gestaltningsprocessen besökte jag platsen ett flertal gånger och visualiserade idéerna i sinnet. Det var en metod som fungerade bra då det gav en trygghet i hur gestaltningen skulle te sig i verkligheten. Handskisser, modellbyggande, Sketchup och Autocad var de främsta arbetsverktygen under gestaltningsprocessen. Att arbeta med snabba handskisser är en arbetsmetod som jag är bekväm med från tidigare projekt. Under projektets gång har ett flertal olika idéer och lösningar testats och då har handskisser varit till stor hjälp för att snabbt kunna prova nya idéer. Att arbeta med modell var för mig ett relativt nytt arbetssätt. Vid gestaltningen av Vindslukaren blev modellbygget ett avgörande moment som hjälpte mig förstå lekplatsens komplexitet med koppling till vind och drivsnö. Modellbygget var ett tidsödande moment men också oerhört viktigt i gestaltningsprocessen.

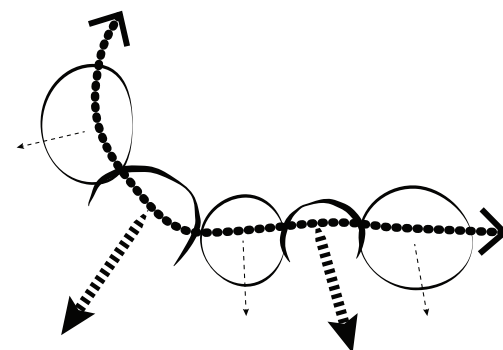
Inspiration till arbetet söktes kontinuerligt under hela arbetsprocessen. Två projekt som spelade en betydande roll och ledde mig vidare i gestaltungsarbetet var Sandgrundsparken i Karlstad ritad av Torbjörn Andersson, Sweco och kallbadhuset i Kastrup ritat av Fredrik Pettersson, White.

Sandgrundsparken har ett inspirerande samspel med det omgivande vattnet genom att bland annat låta sidospår avgå från huvudstråket och skapa avskilda platser vid vattnet. Parken förändras gradvis genom den avsmalnande udden och avslutar med en vass spets som formar en plats svävande över vattnet. Gestaltningsprincipen grundar sig på hur besökaren hela tiden leds framåt och att känslan intensifieras allteftersom. Detta var till stor inspiration vid utformningen av utsiktsposten i min egen gestaltning och hjälpte mig att hitta ett övergripande formspråk.

Kallbadhuset i Kastrup har en skulptural dynamisk form som ses på långt håll och skapar ett landmärke. Det starka arkitektoniska formspråket med vågformade väggar av ribbverk i trä formar en skyddad plats i mitten för badgästerna. Materialvalet och utformningen av Vindslukaren är inspirerad av kallbadhusets formspråk och dess samspel mellan funktion och form.

ANALYS

GESTALTNINGSPRINCIP

SLUTPRODUKT

Gestaltningförslaget

Inför gestaltningsarbetet tog jag fram en gestaltningsprincip som baserades på analyser av platsen. Analysen visar hur besökarna rör sig genom två större rum med en sporadisk vattenkontakt. Utifrån analysen visar gestaltningsprincipen hur platsen bör angripas med att dela in området i sekvenser och skapa punkter med mer koncentrerad vattenkontakt. Skissen längst till höger illustrerar hur jag i efterhand upplever slutprodukten. De röda stjärnorna i slutprodukten motsvarar nya element i parken. Från att ha varit en plats som endast erbjöd en sporadisk vattenkontakt uppmanar det nya förslaget besökarna att integrera med vattnet på ett flertal kvalitativa platser.

Gestaltningssprogrammet var indelat i sju rubriker som baserades på analys, inventering och egna erfarenheter. Här följer en reflektion över gestaltningssprogrammet och gestaltningssprocessen.

Stadsmiljöprogrammet

Enligt *Stadsmiljöprogrammet* (2004) och *Luleå stad och landsbygd* (2011) vill Luleå stärka sin identitet som sjöstad genom att öka möjligheterna att vistas i strand och -hamnområden. Mitt gestaltningssförslag gällande Oscarsvarv svarar väl mot Luleås ambition att bli en stad med stark sjökaraktär. Gestaltningssförslaget tar tillvara ett område som hittills inte nyttjats till sin fulla potential. Förslaget ger Luleåborna ett högkvalitativt rekreativt område där kopplingen till vattnet är stark året runt.

Identitet och Aktivitet

Varvsområdet är en tydlig enhet som är avskild från den övriga stadskärnan. Jag ville med mitt förslag skapa en stadsdelspark som ger en känsla av samhörighet för de boende i området och genom gestaltningen skapa ett uttryck som de kan identifiera sig med. Jag hade som utgångspunkt att den nya gestaltningen skulle inbjuda till spontana möten och aktiviteter vilket i synnerhet infrias av Vindslukaren. Lekplatsen blir ett befolkande element över hela året som lockar förbipasserande att uppehålla sig på platsen. Vindslukaren, Isobeliskerna och platsens kontakt med isen ger identitet och aktivitet till området.

Stråket runt centrumhalvön och Vattenkontakt

Stråket runt centrumhalvön som leder genom området är värdefullt för att platsen ska förbli en del av sammanhanget i centrala Luleå. Därför ansåg jag det viktigt att platsen blir något mer än en transportsträcka som en del av stråket runt centrumhalvön. Av den anledningen har gestaltning fokuserat på upplevelsen att röra sig genom området och inbjuda till en kontakt med vattnet. Detta var en huvudfaktor i min frågeställning inför arbetet.

För att skapa vattenkontakt kan det självklara valet tyckas vara att lägga huvudstråket genom platsen närmast vattnet. Men under arbetet inspirerades jag av Gordon Cullens arbetsmetod med bildsekvenser. I boken *The Concise Townscape* (1961) beskriver Cullen med bildsekvenser

rörelsen i en stadsmiljö och betydelsen av rumsformationer, skalor och kontraster i staden. Cullen beskriver hur den visuella upplevelsen kan delas in i den befintliga vyn och den nästkommande vyn. Den befintliga vyn är vad personen ser runt omkring sig på den för tillfället specifika platsen. Den nästkommande vyn är det som en person kommer att se vid fortsatt rörelse framåt. Beroende på om den nästkommande vyn är gömd och dyker upp som en överraskning eller om det är något som syns på långt håll och sakta växer fram så skiljer sig upplevelsen av att röra sig längs med stråket. I förslaget beskrivs rörelsesekvenserna och sinnesintrycken detaljerat i rörelsen mot vattnet via Björkbågen och Utkiket. På det här sättet lockas besökarna att ta kontakt med vattnet istället för att få den serverad. Vilket ger en starkare och mer dramatisk upplevelse av att röra sig genom platsen.

Upplevelsen att rör sig genom området som jag beskriver är fortfarande bara en fiktiv upplevelse utifrån min fantasi. Att gestalta en upplevelse är subjektivt och det ligger i betraktarens ögon att avgöra effekten av upplevelsen. Jag har därför bitvis tvekat på gestaltningen och om besökarna som färdas genom parken verkligen upplever det som jag har tänkt på vid ritbordet. Samtidigt måste lita jag på min intuition som också till viss del stärks av Cullens teorier.

Klimataspekten

Att "skapa rekreativt värden över hela året" var en del av min frågeställning till det här arbetet. Klimataspekten har ständigt varit närvarande och beaktats vid varje moment i gestaltningssprocessen. Vindslukaren exemplifierar detta tankesätt då den samspekar med klimatet såväl sommar som vinter och utnyttjar både vind och drivsnö till något positivt samtidigt som den har höga lekvärden sommartid.

Småbåtshamn

Småbåtshamnen blir ett element som bidrar till att folk som rör sig i området. I det här förslaget är småbåtshamnen överskådligt ritad utan att dyka in på detaljer och fokus har till största del legat på dess placering inom området. Det hade varit intressant att utveckla gestaltningen av småbåtshamnen och dess möjligheter att samspeka med övriga området.

Många av besluten rörande gestaltningssförslaget grundar sig på vetenskapligt förankrade teorier. Som exempel kan Vindslukaren nämnas, där dess utformning baseras på Glaumanns teorier om vind och drivsnö. Den vetenskapliga förankringen ger styrka och kvalitet åt gestaltningen och bidrar till att förslaget kan användas som en inspirationskälla för projekt med liknande klimatförutsättningar. Detta ligger i linje med arbetets syfte och mål.

Gestalta för vintern

Inför det här projektet var en av utmaningarna att skapa en väl fungerande gestaltning även för vinterhalvåret. Hur får man människor att vilja vistas ute i kylan längretid än nödvändigt? Litteraturstudien gav mig en god insikt i ämnet klimatplanering och dess komplexitet. En slutsats av det här arbetet är att landskapsarkitekten har ett större ansvar att skapa förutsättningar för aktiviteter på platsen under hela året. Självklart är det viktigt att gestaltningar av offentliga miljöer för sommaren också inbjuder till aktiviteter. Under sommarens varma och soliga dagar föder dock aktiviteterna sig själva på ett annat sätt jämfört med vintern. Det ligger i människans natur att föredra sol och värme framför kyla och snö. Det är av naturliga skäl inte lika inbjudande att gå ut och ”hänga” i kylan. Ett offentligt rum i staden med höga vistelsevärden sommartid kan under vintern stå helt utan kvalitéer om vinteraspekten inte har beaktats vid gestaltningen. Dessa teorier styrktes vid studierna av rekreationsvärdena på centrumhalvön.

Exempel

Under sommaren pryds Floras kulle av blomstrande rabatter och parken befolkas som ett offentligt rum i staden. Under vintern uppehåller sig ingen på platsen och dess främsta funktion är som genomfartsled till Storgatan. Platsens gestaltning fokuserar endast på sommaraspekten vilket resulterar i en obefolkad plats vintertid. Detta kan jämföras med Stadsparken där Luleå kommun verkligen satsar på vintersäsongen

med välkomponerad belysning, isskulpturer, vinterlek och en teateruppsättning som julkalender under december månad. Stadsparkens centrala läge i kombination med vinteraktiviteterna gör platsen till ett attraktivt stadsrum även vintertid.

Vid projektets början var parkens distanserade läge inget som jag reflekterade över. Under projektets gång och allt eftersom jag studerade stadens uppbyggnad och ämnet klimatplanering blev jag varse om betydelsen av en plats förhållande till stadskärnan. I en liten stad som Luleå där rörelsemönstret till stor del är koncentrerat till en handelsgata är det svårt bryta det mönstret. Problematiken blir ännu tydligare när man beaktar den ur ett vinterperspektiv då människor är mindre benägna att vistas utomhus. Isobeliskerna, Utkiket, Vindslukarn och kontakten med isen ger platsen ett ökat värde under vintern. Vid reflektioner nu i efterhand har jag insett att förslaget borde ha fokuserat ännu mer på att skapa möjligheter för vinteraktiviteter. Även om förslaget innebär en ökad kvalité för området vintertid så erbjuder det inte tillräckligt starka attraktionsvärden för att vara en högkvalitativ vinterpark i Luleå. Enligt min mening behövs det aktiviteter av en starkare och tydligare karaktär för att dra folk till platsen. De ovan nämnda elementen som föreslås kan inte som enskild åtgärd fullt ut kompensera för platsens brister som till exempel distanseringen från stadskärnan. Om det funnits tid att arbeta vidare med förslaget hade det varit intressant att studera vilka

potentiella verksamheter och aktiviteter som hade kunnat etablera sig i området och bidra till mer liv och rörelse. Ett exempel är åretrunkallbadhuset som Luleå Kommun planerar att bygga på Gultzaudden. Om kallbadhuset istället placeras på Oscarsvarv kan det bli den typen av aktivitet och verksamhet som behövs för att skapa en livfull vinterpark med höga attraktionsvärden.

Personlig reflektion

En av svårigheterna i arbetet har varit att hålla sig på en övergripande visionsnivå och att inte dyka in i för mycket detaljer. Vindslukaren, Utkiket och småbåtshamnen är alla gestaltungs-moment som går att belysa med betydligt djupare detaljrikedom. Samtidigt har jag ett intresse för detaljer och konstruktionslösningar vilket har gjort att jag lätt letts in på detta. Jag upplever att dessa moment har tagit upp mycket tid utan att faktiskt bidra till helhetsbilden av hur projektet upplevs för en utomstående granskare. Det positiva med att ha resonerat runt idéerna på en detaljnivå är att jag känner mig trygg i min gestaltning och kan argumentera för den.

I gestaltungsprocessen har jag hela tiden varit min egen beställare. Även om det kan låta som ett enkelt sätt att arbeta så har jag upplevt det som svårt att sätta gränser i projektet. Luleå Kommun eftersökte att jag skulle skissa på ett ”förutsättningslöst förslag”. Detta till trots blev det första utkastet präglad av att vara praktiskt användbart vilket resulterade i ett neutralt förslag som inte tog ut svängarna. Jag kan nu i efterhand se hur början av min gestaltungsprocess färgades av att jag hade en kontorsplats på kommunen där jag satt och arbetade. I denna miljö är det naturligt att fokus riktas mot funktion, underhåll och kostnader. Efter första träffen med min handledare uppmanades jag dock att försöka utveckla en mer utmanande gestaltning. Detta blev en vändpunkt

i projektet och innebar att jag sökte ny inspiration. Denna gång med mer entusiasm då jag ej kände mig begränsad av att resultatet nödvändigtvis behövde vara praktiskt genomförbart i sin helhet. Det nya förslaget gick i linje med vad Kommunen hade beställt men jag behövde någon som uppmanade mig att våga ta ut svängarna i gestaltningen.

Jag har inte arbetat efter något tydligt koncept utan endast haft gestaltungsprogrammet som en fingervisning under gestaltungsprocessen. I efterhand kan jag se bristen av ett starkt koncept som negativt då jag många gånger upplevt min arbetsprocess som splittrad. Jag ville skapa en park som erbjuder kvalitéer över hela året med speciellt fokus på vintern. Till viss del var detta mitt koncept men det blev för diffust och obegränsat. Det resulterade i många olika idéer som var och en krävde energi och arbete varpå fokus lätt blev uppdelat.

Det jag har lärt mig av arbetet som gestaltande landskapsarkitekt är att jag måste fokusera mitt idéskapande och i ett tidigare skede knyta ihop säcken. Jag har insett att jag från början har svårt att sälla bland alla idéer. Det innebär att det blir en lång arbetsprocess med varje idéförslag innan jag ser om den besitter potential eller inte. Denna brist hos mig kompenseras vid arbeten i grupp då den snarare blir en tillgång. Min förmåga att generera idéer gynnar då gruppen samtidigt som andra hjälper mig att sälla bort sämre förslag i ett tidigare skede.

Det här arbetet har varit utvecklande och stärkt mig i min kommande yrkesroll som landskapsarkitekt. Arbetet har gett mig en djupare förståelse i gestaltning av offentliga miljöer i nordiskt klimat. Även fast jag trodde att jag kände Luleå väl så har jag nu efter det här arbetet börjat se staden ur en landskapsarkitektens ögon och upptäcker hela tiden nya saker. Kunskaperna som jag har förvärvat under arbetets gång kommer att vara till stor nytta i mitt yrkesverksamma liv i norra Sverige.

Framtida frågor

Under arbetets gång har det dykt upp intressanta funderingar som berör gestaltning av offentliga miljöer med avseende på vintern. Till exempel hur snöhanteringen behandlas och om det är möjligt att arbeta med snöröjning som ett gestaltande element?

Detta arbete har ej behandlat vegetation i någon större utsträckning. Jag har ändå ställt mig frågan hur det är möjligt att arbeta med växter för att skapa en bättre utemiljö vintertid?

Rimfrost är ett fascinerande fenomen som jag under projektets gång har försökt att ta med i gestaltningen. Jag valde att bortse från detta i mitt projekt då det blev på en för djup detaljnivå. Det skulle dock vara intressant att undersöka rimfrost som ett gestaltande element.

Isobeliskerna är ett sätt att arbeta med is i gestaltningen. Det är också ett område som är möjligt att utforska vidare och har näst intill obegränsade möjligheter.

Hur är det möjligt att bättre integrera Varvet med övriga stadskärnan?

Jag anser att Luleå Kommun bör utvärdera möjligheterna att placera åretrunkallbadhuset på Oscarsvarv istället för Gültzaudden.

Referenser

Tryckta källor:

Culjat, Boris & Erskine, Ralph. 1988. *Climate-Responsive Social Space: A Scandinavian Perspective*. I *Cities Designed for winter*, Norman Pressman & Jorma Mänty (red), Helsingfors: Building Book Ltd

Cullen, Gordon 1961. *Townscape*. London: Architectural Press

Gehl, Jan 2003: *Livet mellem husene*. Kopenhagen: Arkitektens Forlag

Glaumann, Mauritz & Westerberg, Ulla. 1988. *Klimatplanering Vind*. Åkersberga: Svensk byggtjänst, Statens institut for byggnadsforskning.

Pressman, Norman, 1995. *Northern Cityscape - Linking design to climate*. Yellowknife: Winter Cities Association

Luleå stad & Landsbygd. 2012. Luleå: Luleå Kommun

Elektroniska källor:

Vindstatistik för Sverige 1961-2004. SMHI
<http://www.smhi.se/publikationer/vindstatistik-1961-2004-1.1896>

Stadsmiljöprogram för Luleå centrum. 2004. Luleå: Luleå Kommun
<http://www.lulea.se/download/18.68aff7e010dcb15d70d80005200/webbantagen.pdf>

<http://www.smhi.se/cm/sv?v=search&searchtext=vindstatistik>

Lulea.se

Bilder:

<http://en.white.jkp.invid.se/kastrup>

[http://www.karlstad.se/apps/symfoni/karlstad/karlstad_mm.nsf/lupGraphics/cyrillus_oversikt1.jpg/\\$file/cyrillus_oversikt1.jpg](http://www.karlstad.se/apps/symfoni/karlstad/karlstad_mm.nsf/lupGraphics/cyrillus_oversikt1.jpg/$file/cyrillus_oversikt1.jpg)

www.lulea.se

Övriga källor:

Samtal med Kristina Björling Francki, Landskapsarkitekt, Luleå Kommun, Luleå 2012-01-30

